

N:o 232.

Af herrar **F. Berg** i Stockholm och **E. Hammarlund**, i
*anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående
ändrad anordning af rikets allmänna läroverk samt
lönereglering för de vid dem anställda lärare.*

I en vid innevarande riksdag förut väckt motion, n:o 181, hafva undertecknade hemställt om godkännande af den kungl. propositionen angående allmänna läroverkens omorganisation med vissa af oss påyrkade ändringar, hvilka i hufvudsak skulle gå ut därpå, att läroverken fördelades i femklassiga realskolor och fyra-klassiga gymnasier men *icke* utvidgades genom tillfogandet af en ny sjätte läroverksklass vid sidan af den hittillsvarande.

Den knappa tid, som förflöt mellan nämnda propositions aflämnande och dess föredragning inom det för ändamålet tillsatta särskilda utskottet, gjorde det emellertid för oss omöjligt att redan före afgifvandet af vår motion n:o 181 så noggrannt som önskligt hade varit granska såväl propositionen som det vidlyftiga kommittébetänkande, hvarpå det grundar sig, äfvensom de många utlåtanden, yttranden och petitioner, hvartill betänkandet gifvit anledning och af hvilka en tryckt sammanfattning blifvit genom Kungl. Maj:ts försorg utarbetad och Riksdagens medlemmar tillhandahållen.

På grund häraf torde det tillåtas oss att i föreliggande nya motion söka ytterligare belysa några af de hufvudpunkter, som vi förut endast i största korthet hunnit beröra, samt att i anslutning därtill framlägga ett yrkande, som i viktiga afseenden fullständigar de af oss förut framställda.

För ett rätt bedömande af det föreliggande förslaget om en ny läroverksklass synas oss förnämligast följande frågor böra upptagas till pröfning:

Har en ny sjätte läroverksklass blifvit af Riksdagen begärd?

Svaret på denna fråga kan icke blifva annat än *nej*.

Den anhållan, som i riksdagsskrifvelsen den 6 maj 1899 riktades till Kungl. Maj:t, gick ut på »utarbetande och framläggande inför Riksdagen af förslag till inrättande vid rikets fullständiga och femklassiga allmänna läroverk af en under offentlig kontroll ställd och af viss kompetens åtföljd afgangsexamen för lärjungar, som vid 15—16-års-åldern önska sluta sin skolgång, samt till de ändringar i läroverkens organisation, som därmed stå i samband» — detta och ingenting annat. Skall man alltså kunna påstå, att den nya sjätte läroverksklassen blifvit af Riksdagen begärd, måste man först ådagalägga, att tillfogandet af denna klass verkligen hör till de organisationsåtgärder, hvilka stå i samband med inrättandet af en afgangsexamen för de lärjungar, som vid 15—16 års ålder önska sluta sin skolgång. Något sådant har emellertid aldrig blifvit ådagalagdt. Tvärtom har i vår motion n:o 181 ss. 4—6 blifvit visadt, att det är från *femte* läroverksklassen, icke från sjätte nedre, de lärjungar i regel komma, hvilka vid 15—16 års ålder avsluta sina förberedande skolstudier och utgå i det praktiska lifvet. Att så verkligen förhåller sig, framgår med obestridlig visshet icke blott af den officiella läroverksstatistikens uppgifter (se nämnda motion s. 5) utan bestyrkes ock till fullo af de beräkningar, som lämnats af den s. k. tremannakommittén uti dess »Yttrande i läroverksfrågan» tab. 4. På grund af de fakta, åt hvilka denna tabell ger uttryck, har ock nämnda tremannakommitté, som önskat realskolexamens afläggande i nedre sjätte klassen, varit konsekvent nog att för densamma vilja fastställa en »normalålder» af *sexton* år (ss. 8, 23). En reservant inom läroverkskommittén, lektor H. Andersson, har ock betecknat realskolans lärjungar under genomgåendet af sjätte klassen såsom »16-åriga ynglingar» och vid realskolexamens afläggande såsom »16 à 17-åriga medborgare», utan tvifvel på grund af personlig erfarenhet om faktiska förhållandet (betänkandet s. 683). Visserligen har man under reformfrågans behandling framkastat det påståendet, »att

medelåldern för lärjungarne både å real- och latinlinjen under senare tider visat nedåtgående tendens», hvaraf man trott sig kunna sluta, att om en nyupprättad klass, jämnställd med nedre sjätte, blefve bestämd till avslutningsklass, så skulle »den normala afgangsåldern på detta stadium i förhållande till den stadgade inträdesåldern vid läroverket snart nog af sig själf reglera sig i önskvärd riktning». En blick på de officiella siffrorna angående »öfverårigheten» vid våra allmänna läroverk (återgifna i motionen n:o 181 s. 5) visar emellertid, att påståendet om medelålderns »nedåtgående tendens» hvilar på ett misstag hvad klasserna I—VI beträffar, medan det däremot i någon mån är riktigt med afseende å klass VII, om hvilken dock i detta sammanhang ej rimligtvis kan vara fråga.

Gentemot de uppgifter rörande faktiska medelåldern, som handelsinstitutens föreståndare meddelat, har läroverkskommittén framkastat den förhoppningen, att de af densamma »föreslagna förändringarna med afseende på det lägre stadiets organisation i det hela och särskildt lärogången inom de olika ämnena utan tvifvel skola visa sig ägnade att väsentligen minska antalet af kvarsittare och därmed ock nedbringa lärjungarnes medelålder inom de olika klasserna» (s. 217). Det skulle emellertid helt visst vara mycket oförsiktigt att bygga på en dylik förhoppning, om hvars osannolikhet all hittills vunen erfarenhet nogsamtt vittnar.

Det torde sålunda få anses fastslaget, att en examen för 15—16-års-åldern icke kan, med hänsyn till de faktiska förhållandena, sådana de nu äro och länge varit, blifva afgangsexamen från en sjätte klass utan måste förläggas till nuvarande femte. Denna *senare* anordning är det följaktligen, som i själfva verket blifvit af Riksdagen i dess skrifvelse den 6 maj 1899 begärd.

Att detta oaktadt en motsatt uppfattning kunnat göra sig så starkt gällande, att den rent af betraktats såsom själfklar och höjd öfver all granskning, beror naturligtvis därpå, att man förbiset riksdagsskrifvelsens hemställan och fäst sig uteslutande vid de antaganden och förmodanden, hvilka omnämnas i dess motivering och för hvilkas närmare pröfning Riksdagen önskat just den utredning, hvars verkställande sedermera blifvit åt läroverkskommittén anförtrodt. Gifvet är emellertid, såsom en af reservanterna, lektor Nils Höjer, äfven skarpt framhåller (ss. 767, 768), att det är i skrifvelsens *hemställan*, som man har att söka det af Riksdagen uppställda reformprogrammet. Förslaget om den nya läroverksklassen

kan visserligen sägas vara »upptaget» i motiveringen (s. 55), men kommittén har själf på ett fullt korrekt sätt karakteriserat Riksdagens ställning därtill, då den benämnt detsamma: »det i Riksdagens skrifvelse *antydde* förslaget om en särskild sjätte klass» (s. 60).

Skulle ifrågavarande förslag nu vinna Riksdagens bifall, så innebure detta ett *frångående* af dess 1899 uttalade önskan om en »afgångsexamen för lärjungar, som *vid 15—16-års-åldern* önska sluta sin skolgång, samt till de ändringar i läroverkens organisation, som *därmed* stå i samband.» Oss förefaller det, som om synnerligen starka skäl skulle vara erforderliga, för att man i stället skulle vilja, enligt nu framlagda kungl. förslag, inrätta en afgangsexamen för 16—17-års-åldern. Vår personliga mening om värdet af en sådan hafva vi haft tillfälle uttala redan i en reservation till Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 4 vid 1896 års riksdag (s. 105). »Skulle», yttrade vi då, »frukten af sträfvandet att erhålla en praktisk afslutningsexamen till sist blifva den, att verkliga medelåldern vid denna examens afläggande stege till 16—17 år, då torde litet hvar erkänna, att *den* reformen vore föga värd.»

Hör den föreslagna nya sjätte klassen med till läroverksreformen?

Som kommittén i sin historik påpekar, blef år 1870 såsom frukten af en lång utveckling det förslag formuleradt, »som sedan i 30 år i hufvudsak varit Andra kammarens ståndpunkt i läroverksfrågan, fasthållen med alltjämt ökad beslutsamhet: undervisningens delning på olika linjer skall uppskjutas till nedre sjätte klassen; *i sina fem lägre klasser skall läroverket vara en skola för allmän medborgerlig bildning*, och först därefter skall det, deladt på två väl skilda linjer, den klassiska och den reala, tjänstgöra som lärdomsskola, och undervisningen inom läroverkets lägre och högre afdelning skall ordnas med noggrannt aktgifvande på hvardera afdelningens sålunda bestämda olika karaktär och ändamål» (s. 13). Fullkomligt riktigt karakteriserar och departementschefen reformsträfvandena under 1880-talet sålunda: »Man förordade en enhetsskola på hela det lägre stadiet såsom den rätta lösningen af organisationsfrågan och ville i sådant syfte *ombilda de fem lägre klasserna af läroverket till en gemensamhetsskola*, afsedd att på en gång meddela en afslutad kurs i medborgerlig bildning utöfver folkskolans och att tillika tjäna

som grundval för vetenskaplig förbildning» (propositionen s. 4, jämför betänkandet s. 81).

Bland de framställningar i samma riktning, som från pedagogiskt håll blifvit gifna, må här blott erinras om det uttalande, som 1891 gjordes af Göteborgs högre realläroverks kollegium på förslag af dess dåvarande ledamot herr Ernst Carlson och hvori såsom första önskemål uppställdes, »att *de fem lägre klasserna* af allmänna läroverket anordnas såsom en gemensam förskola (med två främmande språk, tyska och engelska) både för de lärjungar, som från femte klassen ännu utgå, och för dem, som skola fortsätta».

I den af förslagsställaren uttalade motiveringen yttrades oland annat:

Den föreslagna kursafslutningen i *femte* klassen med åtföljande strängare flyttningsexamen finner kollegium, om den lämpligt anordnas, vara att betrakta såsom en både af praktiska och rent pedagogiska skäl påkallad, hälsosam utveckling af den nuvarande läroverksorganisationen.

Efter *fem* års skoltid har nämligen undervisningen fortgått tillräckligt länge för att något resultat af betydelse i de flesta ämnen skall kunna uppvisas. Lärjungarne ha då ock nått en sådan ålder, i medeltal 14 eller 15 år, att deras vetande lämpligen bör kunna underkastas en pröfning inom måttliga gränser. Och en dylik pröfning bör både för lärjungens målsman och för honom själf blifva af så mycket större vikt, som han vanligen just vid denna tid eller i konfirmationsåldern ställes inför valet af fortsatta studier eller utträde i det praktiska lifvet.

Slutar lärjungen sin skolgång med femte klassen, är klart, att det vitsord öfver inhämtade kunskaper, han vid en grundligare pröfning erhåller, kan blifva af betydelse för hans framtid, så mycket mera som småningom, allt eftersom allmänheten och läroverken hunnit vänja sig vid denna anordning, något slags kompetens — liksom fallet är med »Middelskolens Afgangsexamen» i Norge — borde kunna därmed förbindas.

Fortsätter åter lärjungen efter femte klassen sin skolgång, så torde det äfvenväl för honom vara af stor nytta om en gång ha fått samla och öfverblicka sitt redan inhämtade vetande, innan därpå bygges vidare. I hvilketdera fallet som helst skall det lifva hans håg att ha ett närmare mål att sträfva till än den aflägsset hägrande studentexamen, men ett mål, hvars uppnående naturligen ej får göras för svårt, utan noga måste afpassas efter hans utveckling.

Äfven för skolans arbete skall en sådan, klokt afvägd kursafslutning i femte klassen varda af stort gagn. Den skall å ena sidan, genom de fördelar, en genomgången, afrundad kurs och därå meddeladt vitsord erbjuda, utan tvifvel bidraga att inom läroverket till tiden för kursafslutningen kvarhålla en mängd lärjungar, som nu utan ordning och utan synnerlig nytta för lifvet af sin skolgång strömma ut ur de allmänna läroverkens mellanklasser. Men den skall å andra sidan äfven kunna verka som en ej alltför lätt öfverhoppad skiljemur mellan skolans lägre och högre stadium samt sålunda tjäna till att i tid afsöndra

dem, som efter en kortare lärokurs skola gå ut i lifvet, från dem, som ämna fortsätta studierna fram till akademien, och detta till båda kategoriernas båtnad samt väsentlig lättnad för undervisningen.

En dylik strängare flyttningsexamen vid öfvergången till sjätte klassen innebär ej heller något absolut nytt och oförsökt; den existerar redan till sina hufvuddrag vid de femklassiga läroverken i Stockholm och Göteborg och har där visat sig vara af särdeles välgörande verkningar.

Det är emellertid ej blott det praktiska lifvets kraf, som påkalla en effektiv kursafslutning på skolans mellanstadium. Den skillnad, som därigenom framkallas mellan ett lägre, mera praktiskt och allmänfattligt samt ett högre, mera teoretiskt och för vetenskapliga studier anlagdt stadium af undervisningen, har i själfva verket en vida djupare, rent psykologisk grundval, som ej låter sig rubbas af opinionens växlande vindkast. Det var — såsom Tegnér säger i det berömda skoltalet i Växjö 1830 — en hälsosam inrättning af våra fäders vishet, att genom läroverket gick en middagslinje, som klöf det i tvänne hälfter: på den ena sidan gymnasium med ynglingarne och på den andra skolan med barnen. Samma ämnen kunna läsas i skolan och på gymnasium, men de kräfva en helt annan metod för meddelandet, enär lärjungens fattningsgåfva på de olika stadierna är så olika beskaffad; medan undervisningen hos barnet väsentligen måste byggas på minnet och fantasien, börjar hos ynglingen förståndet taga ut sin rätt och måste framför allt tillgodoses.

Denna viktiga öfvergång i själslifvets utveckling bör äfven i läroverkets organisation finna sitt uttryck genom en efter lärjungens olika utvecklingsstadier — ej väsentligen med hänsyn till hans egenskap af blifvande »civis academicus» eller icke — planlagd undervisning.

Ty från pedagogisk synpunkt är talet om att grundlägga en akademisk bildning redan på skolans lägre stadium en ren orimlighet.

Barnet måste behandlas som barn och på sitt sätt inhämta vissa allmännyttiga sanningar, antingen det i framtiden skall blifva en lärd man eller en praktisk medborgare; först hos ynglingen, d. v. s. på det högre stadiet, kan en vetenskaplig grundläggning af studierna med någon framgång taga sin början. Därför är det ock både psykologiskt berättigadt och praktiskt möjligt att, om kurserna klokt anordnas, göra det lägre stadiet af allmänna läroverken till en gemensam förskola både för dem, som från femte klassen direkt gå ut i lifvet, och för dem, som ämna fortsätta sin utbildning vare sig å det högre stadiet af läroverket eller vid andra fackskolor, dem vår tids rikt förgrenade kulturlif i allt mer brokig mångfald framalstrat. (Underdåniga utlåtanden och yttranden öfver utsedde kommitterades den 13 januari 1891 daterade förslag till stadga för rikets allmänna läroverk, afgifna af domkapitlen med flere myndigheter, Stockholm 1891, ss. 329, 343–345).

Till det gamla reformprogram, hvaraf anförda kollegieutlåtande utgör en god sammanfattning, har man för ungefär tio år sedan sökt anknyta förslaget om en med den nedersta gymnasialklassen parallell sjätte klass, »hvilken skulle öfvertaga uppgiften att meddela de afgående lärjungarne för det praktiska lifvets behof

särskildt afpassade bildningsmoment» (bet. s. 82). Denna idé har, såsom en reservant inom kommittén, lektor Nils Höjer, meddelar, »utgått från några lärare vid Stockholms läroverk, bland hvilka kommitténs ledamot adjunkten Dahlgren först framlade den för offentligheten i en artikel i Svensk Tidskrift 1894 (s. 529 o. följ.). Men först är att märka, att af förslagets ursprungliga upphofsmän torde numera ingen stå fast därvid, och vidare att en gemensam bottenkola för alla lärjungar med examen vid dess slut är ett vida äldre, mera svenskt och ur hänsyn till rent svenska förhållanden uppvuxet reformkraf. Därom vittna bland annat Riksdagens förhandlingar sedan årtionden och äfven i viss mån vår ännu gällande skolorganisation med dess kursafslutningar i femte klassen» (s. 768). Själf har förslagets förste framställare i sin reservation till kommitténs betänkande uttryckligen förklarat, att han vid närmare öfvervägande nödgats uppgifva sin tanke (s. 739); den särskilda afslutningsklassen är, enligt hans eget vittnesbörd, endast »den på det allmänna läroverket inympade borgarskolan» och tillhör sålunda »i själfva verket en annan tankegång än den af kommittén fasthållna» (s. 749). Han ansluter sig därför numera afgjordt till dem, »som i den särskilda sjätte klassen se den föreslagna organisationens svagaste punkt» (s. 739). Dess särställning kan, menar han, »lätt leda uppfattningen på afvägar, liksom vore denna enda klass den egentlige bäraren af den medborgerliga bildningsuppgiften, under det att de fem lägre klasserna fortfarande som hittills hörde tillhopa med gymnasiet» (s. 741), och han anser därför, att organisationen endast skulle vinna, om man underlåte att upprätta »denna omstridda särskilda sjätte klass, som synes sakna inre grund för sin tillvaro och som trasslar in oss i allahanda praktiska svårigheter» (s. 759).

Läroverkskommittén påstår visserligen, att det sålunda af sina egna upphofsmän öfvergifna och utdömda förslaget om en ny sjätte klass skulle vara ett »organiskt ur den föregående utvecklingen härflytande framsteg» (s. 72) samt »det naturliga resultatet af senare tidens skolreformatoriska sträfvanden» (s. 80). Kommittén synes stödja sitt omdöme härutinnan på det faktum, att vid riksdagarna 1896—1899 det nämnda förslaget knappast rönste gensägelse (ss. 27 och följ.). Men detta berodde, som kommittén äfven själf uppgifver, på de bestämda försäkningar, som från läroverkshåll afgäfvos, »att den femte klassen såsom afslutande klass ej väl passade samman med *de åldersförhållanden, som mer än några pedagogiska anordningar be-*

slämma rätta tidpunkten för lärjungens afgang från skolan och utträdande i det praktiska lifvet.» Lärjungen i läroverksklassen V skildrades som »ett litet barn, som inte gått och läst ännu», och »det borde väl alla medgifva», sade man, »att den lefnadsålder, vid hvilken det i allmänhet är för en gosse lämpligt att gå från skolan ut i praktisk verksamhet, bättre sammanfaller med normalåldern (märk!) i klass 6:1 än med den i klass 5, d. v. s. bättre med åldern 15—16 år än med åldern 14—15. Med andra ord: som normal afslutningsklass för den lägre skolbildningen är den 5:e klassen ett år för tidig». (»Ett bidrag till skolfrågan» af H. D., Uppsala 1895, s. 10).

När fackmän kunna på dylikt sätt argumentera med fiktioner sådana som »normalåldern» i stället för med den verkliga åldern, är det mindre förvånande, om utomstående ha svårt att fullt klart genomskåda förhållandena och om mindre korrekta påståenden ej genast från deras sida röna nog kraftig gensägelse. Men att de förslag, som i sådana påståenden ha sin grund, skulle vara »det naturliga resultatet af senare tiders skolreformatoriska sträfvan», är ett antagande, som historien ej skall bekräfta.

Att förslaget om en sjätte realskoleklass icke låter sig *organiskt* infoga i det gamla reformyrkande, som afser läroverkets fördelning i skola och gymnasium, den förra för barnen, den senare för ynglingarne, framgår äfven af den oklara och tvetydiga ställning, denna klass enligt kommittén skulle erhålla. Realskolan i sin helhet skulle vara »en skola för barna- och öfvergångsåldern» (betänkandet ss. 33, 60, 77, 79, propositionen ss. 105, 109), men däraf sägas endast klasserna I—V utgöra »barnaskolan» och vara »afpassade efter barnaålderns behof» (betänkandet s. 53, propositionen s. 118), under det sjätte realskoleklassen i psykologiskt och på grund häraf äfven i disciplinärt afseende likställes med gymnasiet i dess egenskap af »en undervisningsanstalt för ynglingaåldern» (ss. 77, 596, 597, 630, 632, 637), samt hänföres till det »högre stadiet» af läroverket (ss. 585, 633) — detta senare oaktadt kommittén eljes söker häfda, att samma klass i motsats till första gymnasieringen måste anses tillhöra läroverkets »mellanstadium» (ss. 41, 43, 45, 48, 52, 55, 56, 61, 69 m. fl.), Äfven med hänsyn till själfva *syftet* har kommittén ej kunnat undgå att erkänna en väsentlig skillnad mellan klasserna I—V och realskoleklassen VI, i det de förra uteslutande borde tjäna den allmänt medborgerliga bildningen, medan däremot den senare skulle blifva ett slags gymnasium i koncentrerad form (ss. 167, 83). Denna inre olikhet

i det *väsentliga* låter sig naturligtvis icke bortförklara genom upprepade försäkringar om realskolans »strängt enhetliga karaktär» och om den sjätte klassen såsom dess »raka spets» (ss. 29, 84, 86).

Skulle den nya sjätte läroverksklassen komma att blifva en »samlingspunkt» för de på mellanstadiet afgående lärjungarne?

Såväl läroverkskommittén som departementschefen hysa den förhoppningen, att så skall ske (betänkandet ss. 43, 45, 235; propositionen s. 110).

Det förefaller oss emellertid svårt att finna någon öfvertygande grund för en dylik förhoppning. I vår motion n:o 181 (ss. 10—12) är visadt, att afgången från de olika klasserna i det hela sker med slående regelbundenhet, och att *femte* läroverksklassen alltid utmärkts af den ojämförligt starkaste afgången samt att dess egenskap af avslutningsklass framför alla andra blifvit under de senaste båda årtiondena allt skarpare utpräglad. De siffror, hvarpå detta vårt påstående grundar sig, äro hämtade direkt ur den officiella läroverksstatistiken samt i nämnda motion återgifna i oförändradt skick utan alla manipulationer. Intressanta *bearbetningar* af materialet finner man i den s. k. tremannakommitténs »Yttrande i läroverksfrågan» (bil. 2: »Afgången från läroverkets olika stadier», ss. 158—173) äfvensom i en not till läroverkskommitténs betänkande (s. 44). Båda bestyrka i allo de af oss dragna slutsatserna. De visa äfven, att dessa äga mindre giltighet för lärjungarne på latinlinjen än på reallinjen, hvilket ock är helt naturligt, eftersom latinlinjen hufvudsakligen väljes af sådana gossar, hvilka föresatt sig att om möjligt genomgå gymnasiet och aflägga studentexamen. Det är gifvetvis samma orsak som gör, att ett större antal lärjungar på latinlinjen uppskjuta sin konfirmation till någon af gymnasialklasserna (»Yttrande i läroverksfrågan», tab. 2; motionen n:o 181, s. 8). För de lärjungar åter, hvilka icke valt den »lärda» linjen, faller så väl afgången som den förutgående konfirmationen inom någon af de tidigare klasserna, till alldeles öfverväldigande antal inom den femte.

Med kännedom härom förefaller det i högsta grad sannolikt, att samma förhållande skulle komma att göra sig gällande äfven i den tilltänkta realskolan. Enligt kommitténs egen mening synes lärjungefrekvensen »hufvudsakligen bero af ekonomiska inflytelser»

samt endast i ringare grad af organisatoriska anordningar (s. 533), och i likhet med 1870 års riksdag finner kommittén tydligen afgången på mellanstadiet bero därpå, att lärjungarne »vid den tid, då de för sin framtida utkomst måste se sig om efter arbete», tvingas att lämna skolan (s. 113). En af reservanterna, adjunkten Dahlgren, konstaterar, att »ekonomiska förhållanden inverka på afgången» samt tillägger: »Ännu mer skall så bli fallet, om terminsafgifterna höjas» (s. 747). Denna senare tanke delas äfven af departementschefen, som antager, att terminsafgifternas införande »skulle åstadkomma en minskning af 10 % i lärjungeantalet» (propositionen 206).

Redan vid sitt första framträdande blef förslaget om en ny sjätte läroverksklass utsatt för den anmärkningen, att den säkerligen skulle blifva mycket fåtaligt besökt. En af undertecknade motionärer uttalade då såsom sin mening, att de förhoppningar, som vid denna klass knötos, utan tvifvel hvilade på en illusion; läroverkens tillärnade ettåriga sidoskott skulle säkerligen icke växa ut till en mäktig stam utan stanna vid att blifva »en steril utväxt» (»En praktisk afslutning», skoltidskriften Verdandi 1895, s. 195). Af läroverkskommitténs reservanter anse lektorerna Andersson och Höjer samt adjunkten Dahlgren, att klassen i fråga skulle komma att lida brist på lärjungar och visa sig som ett missgrepp samt endast blifva »ett litet sidoskott på den raka stammen» (ss. 684, 685, 748, 751, 772). Understundom synes kommittén själf hysa ett visst tvifvel om den nya klassens »samlande förmåga». Vid beräkningen af den nya staten för allmänna läroverken förutsätter den nämligen, att den nya examen skall hålla endast »en *del* lärjungar, som eljest skulle afgått på ett tidigare stadium, kvar i skolans femte och sjätte klasser», hvarför ock sjätte realskoleklassen af kommittén ingenstädes beräknats dubbel eller tredubbel utan öfverallt enkel (ss. 534, 535, 538, 540). Att den skulle bli *synnerligen* svagt besökt, förklarar sig kommittén dock för ingen del vilja tro. »Beträffande den någon gång framskymtande farhågan, att femte klassen också i viss mån skulle komma att bibehålla sin nuvarande karaktär af afgangsklass, är det», säger den, »kommitténs bestämda *öfvertygelse*, att så ej kan blifva fallet *till den grad, att det på något sätt skulle kunna inverka störande på organisationen i dess helhet*» (s. 74). Genom en utförlig bevisning söker kommittén ock ådagalägga, att man ej får draga några som helst slutsatser af det enda hittills anställda samt full-

ständigt misslyckade försöket med en praktisk avslutningsklass (ss. 61—67), en uppfattning, som emellertid på det bestämdaste bestrides af vederbörande rektor (se Meddelanden från statens profskola, XII: »Har försöket med den praktiska avslutningsklassen vid Nya elementarskolan varit läroverksreformen till skada eller gagn?»).

Att med bestämdhet förutsäga, huru pass anlita en ännu icke existerande läroverksklass kan komma att blifva, är naturligtvis ganska vanskligt. Endast så mycket är visst, att upprättandet af en sjätte realskoleklass skulle vara ett språng ut i det alldeles okända samt ett lika djärft som dyrt experiment.

Hvad skulle en ny sjätte läroverksklass kosta?

Att kostnaderna därför skulle blifva högst betydliga, har redan vid 1898 års riksdag påpekats genom ett anförande af en bland under-tecknade motionärer (Andra kammarens protokoll 1898, III: 25: 40). Ett fullt noggrant svar på frågan kan emellertid icke gifvas, då man i afseende på frekvensen endast har förmodanden att hålla sig till. Om den tillämnade klassen verkligen blefve den »samlingspunkt» för de från realskolan afgående, som det ju är dess mission att blifva (propositionen ss. 112, 115), så komme den naturligtvis att samla ett väldigt antal lärjungar, och en mängd parallellafdelningar, följaktligen äfven en mängd lärarebefattningar, skulle då blifva erforderliga.

Tills vidare har Kungl. Maj:t emellertid ansett, att man ej skulle behöfva mer än *en* sjätte realskoleklass vid hvarterdera af rikets 37 högre allmänna läroverk, vid 21 realskolor för gossar och vid Haparanda samskola samt likaledes *en* dylik klass vid hvar och en af de 17 samskolorna med kommunala bidrag. För hvarje klass af detta slag skulle anställas en adjunkt (jämf. ss. 585, 633). Adjunkterna vid de 37 högre allmänna läroverken och de 21 realskolorna för gossar samt Haparanda samskola skulle aflönas uteslutande af staten, adjunkterna vid öfriga samskolor till $\frac{2}{3}$ af staten och till $\frac{1}{3}$ af kommunen. På statens lott fölle sålunda att bestrida 70 $\frac{1}{3}$ adjunktslöner.

Grundlönen för adjunkt är i Kungl. Maj:ts nu föreliggande lönerегleringsförslag upptagen till 3,000 kronor, hvadan »normalstaten» för den nya sjätte klassen skulle blifva 211,000 kronor.

Härtill bör läggas det belopp, som kommer att krävas för

ålderstilläggen, hvilka enligt det kungl. förslaget skulle blifva 4 å 500 kronor hvarterda. Antagas i medeltal 2 ålderstillägg falla på hvarje adjunkt, *blir statens sammanlagda årliga kostnad för grundlöner och ålderstillägg 281,333 kronor 33 öre.*

Ofvan angifna antal läraretjänster torde emellertid vara väl knappt. »Det konstant erforderliga antalet lärareplatser är», säger kommittén, »det, som efter fastställda timplaner och bestämd undervisningsskyldighet behöfves för undervisning af det minsta antal afdelningar, som med hänsyn till lärjungarnes antal kan antagas komma att framdeles behöfvas vid de särskilda läroverken» (ss. 532, 536). Nu beräknar kommittén antalet läraretimmar i sjätte realskoleklassen till 2,250 (s. 540) och tjänstgöringsskyldigheten för adjunkt på detta stadium till 20—22 timmar (s. 585). Utkräfves af alla den högsta tjänstgöringsskyldigheten, blir »det konstant erforderliga antalet» adjunktsbefattningar vid sjätte realskoleklassen drygt 102, *under hvilken förutsättning statens årliga kostnad för samma klass skulle utgöra 408,000 kronor.*

Härvid är ingen hänsyn tagen till den ökning i tjänstgöringsskyldighet och öfvertidsarfvode för öfningslärarne (jämför s. 544), som sjätte realskoleklassen möjligen kunde föra med sig.

Afven för vederbörande *kommuner* skulle uppenbarligen betydande kostnader uppstå till följd af den nya klassens inrättande. Någon beräkning af dessa kostnaders ungefärliga belopp torde emellertid ännu ej kunna göras.

Är en ny sjätte läroverksklass behöfzig för den allmänt medborgerliga bildningen?

Vid en granskning af läroverkskommitténs förslag till kursplan för realskolan (betänkandet s. 101 o. f.) faller det genast i ögonen, att det mål, som af kommittén uppställts för de sex realskoleklassernas undervisning i andra ämnen än främmande språk icke höjer sig nämnvärdt öfver hvad som enligt dess förslag bör uppnås redan i skolans *fem* lägre klasser. Den sjätte klassen måste, säger kommittén uttryckligen, »hufvudsakligen få till uppgift att sammanfatta och afrunda hvad som i de fem lägre klasserna blifvit *inhämtadt*» (s. 116), och i öfverensstämmelse härmed karaktäriserar den ock det sjätte realskoleåret såsom »själfva afslutnings- och

repetitionsåret» (s. 438). Hvad som förmått kommittén att yrka en klass med denna hufvuduppgift är väsentligen »hänsyn till förestående examen» (s. 89). »Det ligger», yttrar den, »i sakens natur, att året närmast före examen till stor del måste upptagas af sammanfattande repetitioner» (s. 140). För att ej härigenom göra den förslagna nya klassen afskräckande och stämpla den som öfverflödig har kommittén önskat, att ifrågavarande repetitioner »ej måtte blifva alldeles förhärskande och verka tröttande» (s. 140). För detta ändamål har den bland annat sökt draga vissa delar af de fem nedre klassernas kurs upp i den sjätte, »hvarigenom det lägsta stadiets kurs kunnat utbredas öfver ett större antal klasser» (s. 87). Härigenom hafva äfven i de nedre klasserna utrymme uppstått för hvarjehanda repetitioner. Särskildt har detta i mycket stor omfattning blifvit förhållandet med femte klassen, till hvilken kommittén, delvis i betraktande af de blifvande gymnasisternas omedelbart förestående afgang till en högre skolform, ansett lämpligt förlägga en del repetitioner och öfversikter (s. 74), hvarigenom nämnda klass i själfva verket blifvit ett slags förberedande afrundnings- och repetitionsklass (jämför ss. 119, 123, 140). Träffande yttrar ock med anledning häraf en af reservanterna inom kommittén, lektor Nils Höjer: »I trots af en tydlig sträfvan att draga kurserna upp i sjätte klassen, på det att denna icke helt och hållet måtte få karaktären af tröttande repetitionsklass, har man dock af hänsyn till gymnasiets kraf nödgats att sätta kursafslutning och delvis äfven repetition af kursen i femte klassen. Så i modersmålet, tyska, historia och geografi» (s. 766).

Med allt skäl torde man emellertid kunna ifrågasätta det ur pedagogisk och praktisk synpunkt berättigade i anordnandet af tidsödande repetitioner i klass V för tillgodoseende af gymnasiets förmenta kraf och i klass VI med hänsyn till förestående realskolexamen. Att i något afseende inrätta realskolan med speciell hänsyn till »de blifvande gymnasisterna» strider afgjordt mot kommitténs grundåskådning i det hela; reformens hufvudsyfte är ju »att häfva det tryck, som det högre stadiet för närvarande utöfvar på undervisningen å det lägre» (s. 56). Hvad realskolexamen beträffar, har den genom Kungl. Maj:ts proposition fått en väsentligen *annan karaktär* än den af kommittén ursprungligen tilltänkta. Enligt kommittén skulle den visserligen ej blifva någon »examen rigorosum» (s. 201), som skulle kunna omfatta mer än sista skolårets kurser. Men då

kommittén detta oaktadt förklarar, att den sökt göra realskolexamen »så *effektiv* som möjligt, utan att den för lärjungarne blir för ansträngande» (s. 89), är det tydligt, att kommittén tänkt sig densamma såsom ganska allvarsam och pressande, hvilket ju äfven bestyrkes af dess förslag om anordnande af en vidlyftig examensapparat med särskilda censorer, förordade af eforalstyrelserna och förordnade af Kungl. Maj:t (s. 203) o. s. v. Detta förslag har emellertid blifvit föremål för synnerligen skarpa anmärkningar, väsentligen gående ut därpå, »att en sådan pröfning hos lärjungarne skulle framkalla oro och arbetsjakt, störa undervisningens jämna gång vid läroverket samt fresta lärarne att lägga an på ensidigt inpluggande af ett visst kvantum fakta» (propositionen s. 110). Departementschefen har erkänt det berättigade i de mot examensanordningen gjorda anmärkningarna och funnit realskolexamen böra anordnas under mindre tunga och omständliga former än de af kommittén föreslagna. »Så bör», yttrar han, »enligt min tanke den föreslagna vidlyftiga censorsapparaten helt och hållet kunna bortfalla. Och den muntliga pröfningen bör, verkställd af lärjungens förutvarande lärare i närvaro af eforus eller inspektor och ett par examensvittnen, kunna ske i anslutning till den sedvanliga årsexamen». Pröfningen i sin helhet borde inskränkas till sista klassens kurs och ett fåtal lätta prof samt utgången därpå genom påbudet hänsynstagande till lärjungens förut ådagalagda kunskaper så mycket som möjligt undandragas tillfälligheters inflytande (propositionen ss. 111, 112). Efter den sålunda af departementschefen vidtagna förändringen i realskolexamens karaktär, synes intet återstå, som skulle kunna nödga lärjungarne att vid sidan af slutklassens egentliga kurs »repetera åtskilligt af hvad som förut blifvit genomgånget» (jämför betänkandet s. 206).

Möjligen skulle någon häremot vilja invända, att de tidsödande repetitionerna i klasserna V och VI skulle vara nödvändiga oberoende af öfvergången till gymnasiet och oberoende af realskolexamen, enär enligt en gammal känd sats »repetition är vetandets moder». Man kan ge sitt fullständiga erkännande åt den kärna af sanning, som nämnda sats i all sin öfverdrift gömmer, utan att därför medgifva här ifrågavarande repetitionskursers berättigande. Den bästa repetitionen är nämligen den »immanenta», som består däri, att man vid meddelandet af nytt lärostoff förbinder det med sådana delar af det förut inhämtade, hvarpå det grundar sig eller hvarmed

det eljest äger sammanhang, och den mera *isolerade* repetition, som härutöfver kan vara af nöden, bör företagas efter hand vid lämpliga tillfällen med korta mellantider; att ägna större delar af ett läseår åt sammanhängande repetitionskurser är ett pedagogiskt oting, ursäktligt endast i sådana fall, där ett tryckande examensvälde rent af gör det till ett *nödvändigt* ondt.

Enligt vår öfvertygelse skulle det därför lända realskolans kursplan till obetingad fördel, om ur densamma borttoges de tidsödande repetitionskurser, som enligt kommitténs förslag där skulle utfylla ett så betydande utrymme, exempelvis i historia, matematik och naturlära (botanik och zoologi). Historierepetitionerna synas egentligen icke hafva annan uppgift än att draga ut femte klassens kurs, så att den måtte *räcka till* äfven för sjätte klassen. Matematiken erbjuder de rikaste tillfällen till s. k. immanent repetition, ja, nödgar därtill, och att betunga femte klassens kurs med en »repetition af aritmetiken, *särskildt genom sammansatta bråkexempel*», synes oss i högsta grad otidsenligt och omotiveradt. Hvad de många repetitionerna och öfversikterna i botanik och zoologi beträffar, hvilade uppenbarligen på en uppfattning af systematikens betydelse för barndomsundervisningen, som vi äro mycket långt ifrån att dela. Kommittén har åt botanik och zoologi anvisat fyra läseår och en stor del af det femte, och det kan under sådana omständigheter ingalunda förvåna, att den funnit en sjätte klass erforderlig för meddelande af någon undervisning äfven i naturkunnighetens öfriga delar. Enligt vår öfvertygelse skulle botaniken och zoologien fått nog, ja öfvernog, om åt dem anslagits klasskurserna I, II och III, så att åtminstone två hela år kunnat ägnas åt fysik, kemi, astronomi, geologi och biologi, hvilka för den allmänt medborgerliga bildningen obestriddligen äro af oändligt större vikt än de af kommittén så starkt favoriserade floristiska och faunistiska petitesseerna.

Det är emellertid ingalunda de med hänsyn till gymnasiet och realskolexamen anordnade repetitionskurserna ensamma, som för kommittén motiverat upprättandet af en ny sjätte klass. Med afseende å dennas kurs har kommittén »sökt ställa så till, att den ej *uteslutande* skulle komma att bestå af repetition till en förestående examen» (s. 145) utan vid sidan häraf tjäna äfven andra syften. För det första det, att »de *nationella bildningselementen* måtte stärkas», därigenom att realskolan meddelade sina lärjungar »en

genom läsning af våra förnämsta författare vunnen kunskap om den svenska litteraturen, en utförligare kännedom om vår nyaste historia och i samband därmed grunddragen af den svenska statsförfattningen och kommunalförvaltningen äfvensom en närmare bekantskap med fäderneslandets natur- och befolkningsförhållanden» (ss. 86, 87). För det andra skulle ifrågavarande klass »öfvertaga uppgiften att meddela de afgående lärjungarne för *det praktiska lifvets behof* särskildt afpassade bildningsmoment» (s. 82), hvilket ändamål kommittén vill främja genom att till densamma förlägga »öfningar att uppsätta enklare skrivelser, såsom ansökningar, intyg, fullmakter m. m.» (s. 125), en »med afseende på de olika ländernas befolknings- och samhällsförhållanden, näringslif och kolonialväsen vidgad framställning af Europas och särskildt skandinaviska halföns geografi» (s. 145) samt »någon öfning i enklare bokföring» (s. 158). För det tredje skulle samma sjätte klass vara erforderlig, för att realskolan måtte kunna bibringa lärjungarne en *grundläggande naturvetenskaplig bildning* eller, såsom kommittén uttrycker sig, »någon kännedom om de vetenskaper, som förklara de oss omgifvande naturföreteelserna och hafva sin tillämpning i de kulturella hjälpmedel, af hvilka vi dagligen betjäna oss»: fysik, kemi, astronomi och geologi (ss. 168, 169—170).

Skall meddelandet af nu uppräknade bildningselement kunna användas som motiv för upprättandet af ny sjätte läroverksklass, måste man förutsätta, att de, enligt hvad erfarenheten med visshet gifvit vid handen, icke lämpa sig för klasserna *under* denna.

Inom våra allmänna läroverk har man hittills ej varit i tillfälle att i sådant afseende samla någon vidsträcktare erfarenhet, vare sig i ena eller andra riktningen. Den »nya medborgerliga bildningskursen» har, såsom kommittén medgifver, inom dessa läroverk inga gamla traditioner att bygga på samt saknar ännu stadgad metod (ss. 47, 57). För läroverkens mellanklasser är framställningen af svenska statsförfattningen och kommunalförvaltningen ett nytt moment (s. 140), liksom äfven öfning i enklare bokföring »är någonting nytt inom de allmänna läroverken» (s. 159) o. s. v. Kommittén har emellertid själf påpekat, att vi i vårt land verkligen äga ett par skolarter, som allt ifrån sin första begynnelse icke haft någon annan uppgift än att meddela allmänt medborgerlig bildning utöfver den s. k. egentliga folkskolans mått, och hvilka därför varit nödgade att rikta alla sina bemödanden just på detta mål, nämligen »högre folk-

skolan» och »folkskolans högre afdelning», båda i fråga om lärjungarnes ålder motsvarande läroverksklasserna IV och V. Såsom skäl för inrymmande i realskolans sjätte klass af någon undervisning om svensk statsförfattning och kommunalförvaltning yttrar kommittén: »Den invändning, som häremot skulle kunna göras, att ynglingarne på ifrågavarande stadium ännu ej nått den förståndsutveckling, att de med fullt gagn kunna tillgodogöra sig en dylik undervisning, måste vika inför *det kända faktum*, att ifrågavarande kunskaper med *framgång* meddelas i högre folkskolor och i folkskolans högre afdelning, där lärjungarne ej äro äldre, men väl med afseende på hithörande förkunskaper mindre väl ställda än eleverna i realskolans sjätte klass» (s. 140). Antagligen är det ock folkskolan och dess öfverbyggnader, som kommittén närmast åsyftar, då den med afseende på öfningarna i uppsättning af enklare skrivelser m. m. yttrar, »att erfarenheten *från flera håll* redan gifvit vid handen, att dylika öfningar, endast de vederbörligen förberedas och röra sig om lämpliga ämnen, väcka lifligt intresse hos lärjungarne och lämna god behållning» (s. 126). Om lämpligheten af undervisning i enklare bokföring på det åldersstadium, som motsvarar läroverksklasserna IV och V, har man som bekant — ehuru det ej af kommittén blifvit omnämndt — inom folkskolans öfverbyggnader en både långvarig och rik erfarenhet.

Det kan näppeligen antagas, att kommittén vid uppgörande af kurserna för realskolans öfre klasser varit påverkad af någon kännedom om de kurser, som gällande »Normalplan för undervisningen i folkskolor och småskolor» anvisar för »folkskolans högre afdelning». Så mycket intressantare är det att lägga märke till den i flera afseenden slående öfverensstämmelsen. Sålunda angifver för nämnda skolart normalplanen bland annat följande kurser:

Kristendomskunskap (jämför kommitténs kursplan s. 102).

Öfersikt af kyrkoåret samt kort framställning af den svenska kyrkans gudstjänstordning. Kyrkohistoria: lifsbilder ur kristna kyrkans historia i synnerhet uuder de första århundradena och reformationstiden.

Modersmålet (jämför kursplanen ss. 103, 104).

Läsning: valda stycken i bunden och obunden form ur svenska litteraturen med korta meddelanden om mera framstående författare.

Öfningar i muntlig framställning, anslutande sig till lättare stycken af den genomgångna kursen i de särskilda läroämnena.

Öfningar i uppsättande af vanligast förekommande affärsskrivelser.

Matematik med bokföring (jämför kursplanen s. 109).

Ränteräkning, proportionsräkning o. s. v.

Ekvationer, företrädesvis numeriska, af första graden med en obekant jämte öfnings- och tillämpningsexempel.

Uppritning, beskrifning, mätning och beräkning af ytor och solida figurer; geometriska konstruktioner.

Lättare fältmätningsofningar.

Geometriska satser med bevis, företrädesvis sådana, som äro af praktisk betydelse.

Bokföring i kortfattad och enkel framställning.

Naturkunnighet och hälsolära (jämför kursplanen ss. 110, 111).

De viktigaste delarna af läran om de fysiska och kemiska företeelserna.

Valda delar ur djurens och växternas biologi.

Hälsolära i samband med förnyad och mera omfattande framställning af människokroppens byggnad och förrättningar.

Läran om jordytan och dess förändringar samt det allmännaste af läran om världsbyggnaden.

Historia med statskunskap (jämför kursplanen s. 107).

Tidsskildringar, lämpade för meddelande af det viktigaste af allmänna historien, särskildt nyare tidens, med anslutning, där innehållet så föranleder, till motsvarande delar af Sveriges historia.

Grunddragen af svenska statsförfattningen och dess historiska utveckling i samband med Sveriges historia företrädesvis under de senare århundradena; det viktigaste rörande stats- och kommunalförvaltningen.

Geografi (jämför kursplanen s. 108).

Sveriges och de förnämsta andra kulturländernas geografi med särskild hänsyn till naturförhållanden samt det viktigaste rörande näringar, samfärdsel, kultur och statsskick.

Af de här för »folkskolans högre afdelning» anvisade bildningselementen gifves det måhända intet, som på barnens fattningsförmåga ställer så stora fordringar som undervisningen angående statsförfattning samt stats- och kommunalförvaltning. Då nu läroverkskommittén egendomligt nog just med afseende på *denna* undervisning förklarar det vara ett känt faktum, att den med framgång blifvit meddelad på ett åldersstadium motsvarande realskoleklasserna IV och V, har man så mycket mindre anledning att betvifla de öfriga bildningselementens lämplighet för samma klasser, särskildt när man tager hänsyn till de jämförelsevis rika resurser i afseende på lärarekrafter och undervisningsmedel, hvaröfver realskolorna skulle komma att förfoga.

Möjligen skulle emellertid någon kunna föreställa sig, att de speciellt medborgerliga eller praktiska kurser, hvilka föreslagits för den tillämnade sjätte realskoleklassen, skulle blifva allt för *omfattande* för att kunna passa det åldersstadium, som motsvarar »folkskolans högre afdelning», d. v. s. läroverksklasserna IV och V. Detta kan dock svårligen vara kommitténs egen afsikt. Den betonar upprepade gånger, att sjätte klassen ingalunda skulle afse meddelandet af »praktisk bildning i yrkesmässig mening, sådan ungefär som det slags skolbildning, hvilken lämpligen skulle kunna benämnas *borgarskolebildning* och som har en tydligt merkantil och industriell läggning» (ss. 38, 47, 87, 752). På tal om de föreslagna öfningarna i uppsättande af skrivelser o. d. förklarar kommittén det vara »af vikt att tillse, det ifrågavarande öfningar komma att få sin tillbörliga *begränsning*, så att de endast afse sådana allmänna tillämpningar, som med någon högre grad af sannolikhet kunna väntas falla inom hvars och ens erfarenhet», hvarjämte den tillägger, att »en för ledning af de praktiska skriföfningarna i sjätte klassen utarbetad *mindre* öfningsbok, innehållande formulär och andra anvisningar, torde blifva af nöden» (s. 126). Sedan kommittén genom en hänvisning till »folkskolans högre afdelning» bemött den mot afslutningskursen i historia framställda anmärkningen, att den skulle ligga öfver barnens fattning, tillägger den: »En större svårighet ligger utan tvifvel i att kunna hålla kursen i svensk statskunskap och framför allt i hvad som rör kommunalförvaltningen, hvaraf endast de allmännaste grundlinjerna böra inläras, inom tillbörliga gränser, så att den ej må blifva onödigt vidlyftig och förlora sig i detaljer. Rätta korrektivet mot en dylik missriktning torde ligga däri, att ifrågavarande undervisning, som skall meddelas i nära anslutning till den vidgade framställningen af fäderneslandets historia under senaste århundradet, sker med stöd af en med sorgfällig urskillning utarbetad ledtråd af lagom omfattning, hvilken hålst bör utgöra *ett slutkapitel* af läroboken i svensk historia» (ss. 140, 141). I fråga om geografin önskar kommittén, att den »med hänsyn till meddelade namn och siffror iakttager måttfull begränsning» (s. 146). Synnerligen starkt *varnar* kommittén mot att gifva kursen i bokföring någon större omfattning. »Den öfning i bokföring, som kommittén med sitt förslag afser, får», yttrar den, »icke uppfattas som någon kurs i bokhålleri i egentlig mening. En sådan skulle kräfva allt för mycken tid för att kunna inrymmas i undervisnings-

planen utan förfång för ämnen, som för den allmänna medborgerliga bildningen måste anses ännu viktigare. Den skulle ock, enligt kommitténs mening, såsom varande en yrkeskurs, falla utanför det allmänna läroverkets uppgift. Detta skulle för dess meddelande icke ens äga tillräckligt antal lärare med den nödiga fackkunskapen. Enligt kommitténs förslag skulle kursen i bokföring meddelas af matematikläraren och endast utgöra en jämförelsevis *underordnad* beståndsdel af matematikundervisningen i realskolans högsta klass. Hvad uti denna del bör ingå och huru mycken tid däråt bör anslås, får erfarenheten gifva vid handen. Bokföringens grundbegrepp och de viktigaste räkningsuttryckens betydelse, enkla inkomst- och utgiftskontons förande, räkningars och kvittensers uppsättande, skuldförbindelsers affattande o. s. v. synes vara sådant, som i första hand bör göras till föremål för undervisning och öfning. Äfven en dylik, *yttre elementär* befattning med bokföringskonsten torde få anses af något värde för det praktiska lifvet och, hvad viktigare är, kunna blifva af uppfostrande betydelse. Ty bästa behållningen af denna undervisning skall den lärare hafva gifvit sina lärjungar, som förstätt att i någon mån bringa dem till insikt om nödvändigheten af och ingifva dem något intresse för ordning och noggrannhet i det ekonomiska» (s. 159).

Huru blygsamma kommittén i själfva verket tänkt sig de speciellt praktiska och medborgerliga kurserna i klass VI, framgår äfven af de omdömen, som trenne af reservanterna därom fälla. En af dem, lektor H. Andersson, yttrar: »Jag tror å min sida, att kommittén gör sig något för öfverdrifna föreställningar om de verkningar, som skola åstadkommas genom den sjätte klassens mera praktiska läggning. Om man närmare betraktar de af kommittén själf sid. 67 f. framhållna egendomligheter för undervisningen i sjätte klassen, hvilka skulle åstadkomma denna mera praktiska läggning, måste man finna det svårt att dela kommitténs förhoppningar» (s. 681). En annan reservant, adjunkten Harald Dahlgren, yttrar: »Bokföringens upptagande i läroplanen torde tilltala särskildt det praktiska lifvets män; dock är att befara, att dessa skola känna sig besvikna, då de finna, huru anspråkslös den kunskap är, som det här kan blifva fråga om. *Här är ju fråga endast om några timmars sysslande med bokföringskonstens allra elementäraste begrepp* (se bet. sid. 158), för öfrigt en passande och fruktbar beståndsdel i matematikundervisningen, för hvars frånvaro i studentkursen det torde vara svårt att

angifva grunder. Men att en gosse, som genomgått realskolan, därmed skulle äga användbar insikt i bokföring, är en förhoppning, som man icke velat väcka» (s. 743). En tredje reservant, lektor Nils Höjer, meddelar likaledes, att det i kommittén icke varit fråga om något mer än »*några lektioner i bokhålleri*» (s. 773).

Om de båda förstnämnda reservanterna än göra sig skyldiga till någon öfverdrift, då de tala om »den särskilda medborgerliga fernissa, som skulle appliceras i sjätte klassen» (s. 683), eller om de »småsmulor», som de speciellt praktiska studierna i nämnda klass tillsammans skulle utgöra (s. 743), får man dock vid en granskning af kommitténs kursplan fullständigt klart för sig, att däri finnes intet, som motiverar inrättandet af en dylik klass, så vida man nämligen bortser från sträfvandena att i möjligaste mån drifva upp studiet af främmande språk och att höja matematikkursen för realskolexamen så, att densamma kunde bli antaglig såsom inträdesfordran för vissa tekniska fackskolor. Genom strykande af de långa repetitionskurserna och vidtagande af några jämkningar i öfrigt skulle realskolans mål, rätt fattadt och begränsadt, mycket väl kunna nås under *fem* år, t. ex. i enlighet med följande *antydningvis* framställda utkast till kursplan, som med högst få afvikelser på det närmaste ansluter sig till kommitténs förslag:

Kristendom.

Första klassen. Biblisk historia: gamla testamentet. Katekes: första hufvudstycket till och med fjärde budet.¹⁾ Bibelläsning i sammanhang med bibliska historien och katekesen. Valda psalmer.

Andra klassen. Biblisk historia: nya testamentet. Katekes: första hufvudstycket afslutadt, första trosartikeln. Bibelläsning såsom i föregående klass. Valda psalmer.

Tredje klassen. Biblisk historia: repetition. Katekes: andra hufvudstycket afslutadt, tredje hufvudstycket påbörjadt. Bibelläsning såsom i föregående klass. Valda psalmer.

Fjärde klassen. Bibelläsning: ett af de synoptiska evangelierna. Katekes: tredje hufvudstycket afslutadt, fjärde och femte hufvudstyckena. Valda psalmer.

Femte klassen. Bibelläsning: Apostlagärningarna. Repetition af Luthers lilla katekes, afseende en sammanfattning af det viktigaste af den kristna tros- och sedeläran. Öfversikt af kyrkoåret samt kort framställning af den svenska kyrkans gudstjänstordning. Valda psalmer. Lifsbilder ur kyrkans historia, särskildt från reformationstiden; redogörelse för de väsentligaste skiljaktigheterna mellan de kristna hufvudkyrkorna och kort öfversikt af de mera betydande, från protestantisk kyrka utgångna trossamfundnen.²⁾

Modersmålet.

Första klassen. Läsning och förklaring af valda stycken, företrädesvis ur Nordens saga, historia och geografi, samt öfningar att återgifva innehållet af lästa eller af läraren muntligt framställda berättelser och beskrifningar, allt i förening med inöfning af de riktiga språkljuden och aktgifvande på betoningen; af språkläran hufvudsakligen samma delar, som genomgås vid undervisningen i tyska språket; satsbildningsöfningar; rättskrifningsöfningar med stöd af antagen rättstafningslära.

Andra klassen. Läsning och förklaring af valda stycken samt öfningar att återgifva innehållet såsom i föregående klass; framsägning af inlärdade enklare poetiska stycken; af språkläran hufvudsakligen samma delar, som genomgås i tyska språket; satsbildningsöfningar; rättstafnings- och interpunktionsöfningar.

Tredje klassen. Läsning och förklaring af valda stycken samt öfningar att återgifva innehållet såsom i föregående klasser; framsägning af inlärdade enklare poetiska stycken; formläran samt sats- och interpunktionsläran efter en kort lärobok påbörjad; satsanalys och satsbildningsöfningar; rättstafningsläran avslutad; rättstafnings- och interpunktionsöfningar; någon gång en mindre uppsats på lärorummet under lärarens ledning.

Fjärde klassen. Välläsning: valda stycken ur det nittonde århundradets svenska poesi och prosa och i sammanhang därmed underrättelser om författarne, äfvensom nödiga upplysningar ur versläran; öfningar i muntligt återgifvande såsom i föregående klass; framsägning af inlärdade fosterländska stycken; sats- och interpunktionsläran avslutad; rättskrifningsöfningar.

Hvarannan vecka, efter lärarens anvisning med afseende på behandlingen, en uppsats öfver lättare ämne eller en skriftlig öfversättning af förut läst tysk text, utförd än i hemmet, än på lärorummet.

Femte klassen. Välläsning: valda litteraturprof från nittonde, äfvensom från adertonde århundradet; i sammanhang därmed underrättelser om författarne; referat och deklamationsöfningar samt andra öfningar i muntlig framställning; öfningar att uppsätta enklare skrivelser, såsom ansökningar, intyg, fullmakter m. m.³⁾

Hvarannan vecka, efter lärarens anvisning med afseende på behandlingen, en skriftlig uppsats, någon gång omväxlande med en öfversättning från tyska eller engelska, utförd än i hemmet, än på lärorummet.

Tyska. ⁴⁾

Första klassen. Uttals- och läsöfningar; substantivens och adjektivens vanligaste böjningsformer, personliga, förenade possessiva, interrogativa och de vanligaste demonstrativa pronomen, indikativ af de temporala hjälpverben samt af de svaga verben i aktiv; öfning i särskiljande af ordklasser och satsens hufvud-delar under jämförelse med modersmålet; muntliga och skriftliga tillämpningsöfningar; förberedande talöfningar.

Andra klassen. Läsöfningar; substantivens deklinationer, adjektivens deklinationer och komparation, räkneord, pronomen, indikativ i passiv, imperativ, infinitiv, particip, modala hjälpverb, under läsningen förekommande starka verb, prepositioner och konjunktioner; öfning i särskiljande af ordklasserna och sats-

delarna under jämförelse med modersmålet; muntliga och skriftliga tillämpningsöfningar; talöfningar.

Tredje klassen. Läsning af lättare sammanhängande stycken; återstående former af verbet, sammansatta verb, under läsningen förekommande starka verb, prepositioner och konjunktioner; behöfliga delar af syntaxen i anslutning till den lästa texten; öfning i särskiljande af ordklasserna och satsdelarna samt hufvudsatser och bisatser under jämförelse med modersmålet; muntliga och skriftliga tillämpningsöfningar; talöfningar.

Fjärde klassen. Läsning af lättare sammanhängande stycken; formläran fullständigt genomgången och repeterad; syntax och satsanalys såsom i föregående klass; muntliga och skriftliga tillämpningsöfningar; talöfningar.

Hvarannan vecka, på ämnets lärotimmar och under lärarens ledning, en skriftlig reproduktionsöfning eller en öfversättning till tyska.

Femte klassen. Läsning af moderna författare; kort öfversikt af syntaxen; muntliga och skriftliga tillämpningsöfningar; talöfningar.

Hvarannan vecka en skriftlig reproduktionsöfning eller en öfversättning till tyska, utförd än i hemmet, än på lärorummet.

Engelska. ⁴⁾

Tredje klassen. Uttals- och läsöfningar; formlära; muntliga och skriftliga tillämpningsöfningar; talöfningar.

Fjärde klassen. Läsning af lättare sammanhängande stycken; formläran avslutad och repeterad; behöfliga delar af syntaxen i anslutning till texten; muntliga och skriftliga tillämpningsöfningar; talöfningar.

Femte klassen. Läsning af lättare moderna författare; syntax såsom i föregående klass jämte en kort öfversikt af syntaxen i dess helhet; muntliga och skriftliga tillämpningsöfningar; talöfningar.

Hvarannan vecka en skriftlig öfversättning till engelska, utförd än i hemmet, än på lärorummet.

Historia.

Första klassen. Berättelser ur Nordens guda- och hjältesaga samt äldre historia efter lärarens muntliga framställning och med stöd af en läsebok⁵⁾; fäderneslandets historia under forntiden och medeltiden intill år 1319 efter en mindre lärobok.

Andra klassen. Fäderneslandets historia 1319—1611 jämte hufvuddragen af Norges och Danmarks historia till början af 1600-talet.

Berättelser ur Greklands och Roms saga och historia efter lärarens muntliga framställning och med stöd af en läsebok.⁶⁾

Tredje klassen. Fäderneslandets historia 1611—1718 jämte hufvuddragen af Norges och Danmarks historia under samma tid.

Allmänna historien: forntiden efter en mindre lärobok.

Fjärde klassen. Fäderneslandets historia 1718—1809 jämte hufvuddragen af Norges och Danmarks historia under samma tid.

Allmänna historien: medeltiden och tiden 1500—1648.

Femte klassen. Fäderneslandets historia från år 1809 till närvarande tid jämte hufvuddragen af Norges och Danmarks historia under samma tid. Hufvuddragen af Sveriges statsförfattning och kommunalförvaltning. Allmänna historien från år 1648 till närvarande tid.

Geografi.

Första klassen. Världsdelar och världshaf efter globen jämte korta upplysningar om jordens form och rörelse; öfningar att förstå och använda kartan; Sveriges och Norges geografi jämte en sammanfattande öfversikt af Skandinaviska halföns fysiska beskaffenhet; det öfriga Europas fysiska och politiska geografi påbörjad.

Andra klassen. Europas fysiska och politiska geografi fortsatt.

Tredje klassen. Europas fysiska och politiska geografi avslutad jämte en sammanfattande öfversikt af densamma.

Fjärde klassen. De främmande världsdelarnes fysiska och politiska geografi. ⁷⁾

Femte klassen. Repetition af Europas geografi, särskildt Skandinaviska halföns, med framhållande af befolknings- och samhällsförhållanden, näringslif och kolonialväsen. ⁸⁾

Matematik.

Första klassen. Aritmetik: de fyra räknesätten med hela tal jämte någon öfning i användandet af decimaler; tillämpning på sorter; hufvudräkning.

Andra klassen. Aritmetik: de fyra räknesätten i bråk med tillämpning på sorter; hufvudräkning.

Tredje klassen. Aritmetik: läran om bråk och dess tillämpning på sorter avslutad; enkel regula de tri samt lättare uppgifter, tillhörande procent- och ränteräkning; hufvudräkning.

Fjärde klassen. Aritmetik och algebra: enklare uppgifter i bolagsräkning; beräkning af medelvärden; användning af parenteser; planimetriska räkneöfningar i anslutning till den geometriska kursen; enkla ekvationer af första graden med en obekant jämte problem och i samband därmed bokstafsräkningens grunder till den omfattning, i hvilken de för ekvationsräkningen äro behöfliga.

Geometri: läran om linjer, vinklar, trianglar och parallelogrammer, med väsentligt afseende fäst vid konstruktionsuppgifterna; lätta öfningssatser.

Femte klassen. Aritmetik och algebra: planimetriska och enklare stereometriska räkneöfningar i anslutning till den geometriska kursen; ekvationer och problem i samband med enkel bokstafsräkning såsom i föregående klass; lättare uppgifter rörande obligationer och växlar; någon öfning i enklare bokföring.

Geometri: läran om cirklar och månghörningar, med väsentligt afseende fäst vid konstruktionsuppgifterna; lätta öfningssatser; det viktigaste af läran om likformighet med tillämpning på uppgifter rörande likformig afbildning.

Naturlära.

Första klassen. Det allmännaste af läran om människokroppens byggnad; typer för däggdjuren.

Undersökning (under våren) af ett fåtal lefvande växter med tydliga blomdelar.

Andra klassen. Typer för fåglarna.

Det allmännaste af läran om de högre växternas yttre organ, hufvudsakligen inhämtadt genom undersökning af lefvande växter; någon öfning i växtbestämning efter flora enligt sexualsystemet; exkursioner (höst och vår) under lärarens ledning; insamling af 40 allmänna växter.

Tredje klassen. Typer för de kallblodiga ryggradsdjuren och de ryggradslösa djuren.

Typer för de större eller i annat afseende viktigare naturliga växtfamiljerna; de viktigaste in- och utländska kulturväxterna; genomgång af de insamlade växterna; exkursioner såsom i föregående klass; insamling af 60 allmänna växter.

Fjärde klassen. De viktigaste fysiska företeelserna, med särskildt afseende på deras praktiska betydelse och tillämpning; det allmännaste om vårt planet-system och himlakropparna i öfrigt.

Femte klassen. De viktigaste kemiska företeelserna, med särskildt afseende på deras praktiska betydelse och tillämpning; det allmännaste af geologien. Hufvuddragen af läran om växtens inre byggnad, lifsvillkor och lifsföreteelser. Människokroppen och dess förrättningar samt i sammanhang därmed det allmännaste af hälsoläran.

Anmärkingar.

1) Såväl riksdag som kyrkomöte ha, såsom bekant, hos Kungl. Maj:t anhållit om gällande katekesutvecklings ersättande med ny undervisningsbok i kristendoms-kunskap, ej afsedd för utanläsning.

2) Borde möjligen hellre föras till den allmänna historien.

3) »Dispositionsöfningar» torde väl få anses som en kvarleva af föräldrad formalism, föga passande nutidens barndomsskola.

4) I somliga realskolor kunde efter vår mening tyska läsas i klasserna I—V och engelska i klasserna III—V, i andra realskolor tvärtom; de lärjungar, hvilka icke läste det andra främmande språket, skulle i stället, i öfverensstämmelse med den s. k. tremannakommitténs förslag, ha slöjd (Yttrande i läroverksfrågan s. 51).

5) Kunde ock lämpligen föras till modersmålskursen i klass I.

6) Kunde lämpligen föras till modersmålskursen i klass II.

7) För de främmande världsdelarna kunde ett år vara nog (jämför kommitténs yrkande s. 146 på en måttfull begränsning med hänsyn till meddelade namn och siffror).

8) Kommitténs »sammanfattande öfversikt af den fysiska geografin» skulle innehålla nästan uteslutande astronomi, meteorologi och geologi, hvadan den alldeles gifvet måste ingå uti kurserna IV och V i naturlära.

Allt för ofta har man betraktat den stora reformfrågan på vårt offentliga undervisningsväsendes område som ett rent skoltekniskt spörsmål och trott sig kunna lösa densamma genom »att ängsligt flytta timmar i de allmänna läroverkens invecklade schema» (jmf. Harald Dahlgren: »Ett bidrag till skolfrågan», Uppsala 1895, s. 16). Men har man blott klart för sig, att den mäst praktiska skolreformen består däruti, att det nuvarande läroverket helt enkelt

uppdelas i en femklassig realskola och ett fyraklassigt gymnasium utan alla obepröfvade extra tillsatser, nog kan man vara förvissad om, att en lämplig timplan för den femklassiga realskolan mycket väl låter sig åstadkomma, i synnerhet om endast *ett* främmande språk blir i nämnda skola obligatoriskt. Måhända skulle densamma kunna få *ungefär* följande utseende (jmf. betänkandet s. 177):

Utkast till timplan för femklassig realskola.

Undervisningsämnen	Kl. I	Kl. II	Kl. III	Kl. IV	Kl. V	S:a	S:a för närv.
Kristendom ¹⁾	2	2	2	2	2	10	13
Modersmålet.....	6	6	4	4	4	24	23
Tyska.....	6	6	4	4	4	24	26
Engelska.....	—	—	4	4	4	12	12
(Franska).....	—	—	—	—	—	—	3
Historia.....	2	3	3	3	3	14	14
Geografi.....	2	3	2	2	2	11	9
Matematik.....	4	5	5	5	5	24	23
Naturlära.....	2	2	3	4	4	15	12
Välskrifning.....	2	2	1	—	—	5	5
Teckning.....	1	1	2	2	2	8	7
S:a timmar i veckan	27	30	30	30	30		

¹⁾ Gällande timplan för den fyraklassiga norska middelskolan upptager för de särskilda klasserna följande timtal: 2—2—2—1, summa 7.

Vi tillåta oss till sist fästa uppmärksamheten därpå, att genom här antydda jämkningar i realskolans kursplan ingen försvagning skett i den grund, hvarpå gymnasiet har att bygga, hvadan ej heller ur den synpunkten betänkligheter kunna förefinnas.

Efter att sålunda hafva sökt visa, att man genom borttagande af de långa repetitionskurserna och genom en något sorgfälligare pedagogisk sofring af lärostoffet mycket väl kan i *fem* realskoleklasser meddela den för utträde i det praktiska lifvet nödiga allmänt medborgerliga bildningen, torde det för oss återstå att med ett par ord beröra ett skäl för den nya läroverksklassen, hvarpå kommittén själf tydligen lägger en viss vikt. »En sådan anordning», säger den, »skulle äfven innebära ett större och mera tidsenligt erkännande af den medborgerliga bildningens kraf, än som hittills kommit densamma till del, när man velat förlägga dess afslutning

till femte klassen» (s. 51). Om detta skall betyda, att man borde låta den allmänt medborgerliga bildningskursen sträcka sig en klass högre upp för att därmed visa densamma ett slags honnör, så måste vi bekänna, att vi alldeles icke kunna dela kommitténs mening. Sin uppskattning af nämnda bildnings värde visar man bäst därigenom, att man låter det stora flertalet på mellanstadiet afgående få del däraf, men icke därigenom att man förbehåller densamma åt det fåtal, som har råd att uppskjuta sin afgang ända till 16—17 års ålder. När Riksdagen och särskildt Andra kammaren yrkat en reform af undervisningen i läroverkets nederskola, har dess syfte varit en *omläggning och inre omgestaltning* däraf enligt pedagogiska och praktiska grunder men ingalunda dess *förlängning* med vare sig ett eller flera år. Om någonsin önskemål uttalats, att lärjungarne måtte stanna längre på skolbänken, läsa flera och drygare läxor samt komma senare ut i det praktiska lifvet, så hafva dessa önskemål *icke* kommit från den stora läroverksreformens vänner utan från dess motståndare.

Är en ny sjätte läroverksklass behöflig för den praktiska »kompetensen»?

Då man sedan lång tid tillbaka med förslaget om anordnande af en allmänt medborgerlig bildningspröfning förknippat en önskan, att dennas genomgående måtte medföra en viss »kompetens», har meningen härmed naturligtvis icke varit, att frågan om den allmänt medborgerliga bildningskursen och frågan om »kompetensen» skulle på så sätt sammankopplas, att hänsynen till den ena finge verka snedvridande eller förryckande på den andra. Skolan för allmänt medborgerlig bildning bör organiseras med denna bildningsbibringande som sitt mål, och fordringarna för tillträde till vissa praktiska lefnadsbanor böra bestämmas efter dessas verkliga behof. Den öfverensstämmelse, som härvid kan komma att uppstå mellan hvad en allmänt medborgerlig barndomsskola kan gifva och hvad olika praktiska lefnadsbanor måste fordra, får icke blifva resultatet af en haltande kompromiss utan bör äga sin grund i förhållandenas egen natur.

I princip synes denna uppfattning vara delad äfven af läroverkskommittén. »Ingen uppfostran i skolan kan göra en människa *färdig* för hennes plats i lifvet», säger den, och det bör »ej sättas i fråga, att det allmänna läroverket skall utbilda lärjungarne för

vissa yrken, en uppgift, som tillhör fackskolorna, och som från läroverkets synpunkt är teoretiskt lika olämplig som praktiskt utförbar» (s. 47). Den synpunkt, från hvilken man i fråga om realskoleundervisningen bör utgå, tillägger den, »kan ej blifva någon annan än den *psykologiska*, det vill säga hänsynen till lärjungarnes ålder och däraf följande utveckling. Ty endast de kunskaper äro till barnens nytta, som af dem kunna smältas utan våldförande af deras af åldersstadiet betingade mottaglighet, och endast sådana kunskaper kunna i regeln medföra ett verkligt, för lifvet fruktbarande bildningsresultat» (s. 48). Af dessa grundläggande pedagogiska sanningar följer, att enligt kommitténs mening förvärfvande af »kompetens» för det ena eller andra speciella verksamhetsområdet icke får sättas såsom realskolans eller ens realskolexamens mål. »Ehuru den realskolexamen åtföljande kompetensen», heter det i betänkandet, »visserligen bör blifva ett värdefullt officiellt erkännande, vill kommittén dock uttryckligen betona, att ifrågavarande examen ej närmast är tillkommen för deras skull, som därmed äsyfta att vinna nämnda kompetens, utan framför allt för deras, som före ett omedelbart utträde i det praktiska lifvet önska förvärfva en avslutad medborgerlig bildning. Också är det kommitténs mening, att denna kategori af lärjungar i realskolans sjätte klass kommer att blifva den vida talrikaste» (s. 69).

Om den allmänna uppfostran följaktligen måste ordnas efter sina egna kraf, så gäller detsamma om de särskilda praktiska lefnadsbanorna, då »kompetensen» för hvar och en af dem skall bestämmas. Äfven detta har läroverkskommittén principiellt erkänt, och i enlighet härmed har den ock skarpt polemiserat mot det hos oss rådande sträfvandet att på så många områden som möjligt skrufva upp fordringarna på teoretiska examenskunskaper långt utöfver hvad det praktiska lifvets kraf betingar. »Ofta och med all rätt har framhållits», yttrar den, »att en lärjunge, som ämnar utbildta sig för en verksamhet af mera praktisk art, ej för länge bör kvarhållas på skolbänken, alldenstund en längre tids sysslande med nästan uteslutande teoretiskt arbete förtager hågen och intresset för praktisk sysselsättning, hvarjämte den tid går till spillo, som bäst och fruktbarast kunde användas på den speciella utbildningen i och för det tilltänkta lefnadskallet. Härtill kommer, att de onödigt uppskrufvade kompetensfordringarna äro ägnade att väcka anspråk, som ej kunna tillfredställas, och skapa behof, som de

med tjänsten eller yrket förenade förmånerna ej kunna tillgodose. Vid sådant förhållande vill det förefalla något egendomligt, att åtskilliga korporationer äflas att för sin rekrytering af nya arbetskrafter uppställa fordringar, som ej stå i skäligt förhållande till de ifrågavarande tjänsternas art och därmed förbundna förmåner. — — — Att märka är, att man sällan ser sträfvandena för kompetensfordringarnas stegring motiverade med behovet att höja yrkesvennens praktiska duglighet. Ändamålet med dessa sträfvanden synes snarare hafva varit att genom stegrade fordringar på allmänbildning höja kårens sociala *anseende* att genom höga skrankor *minska konkurrensen* samt att genom stora kraf på de inträdessökandes teoretiska förbildning göra fackskolelärarens verksamhet angenämare och förläna honom en högre social ställning. Det är på tid att genom en omorganisation af de allmänna läroverken och genom en ändring af kompetensbestämmelserna hämma dylika sträfvanden, innan de vinna ännu större terräng» (ss. 223, 224). »Om man bortser från de hänsynstaganden, som betingas af anciennitetsprincipen», yttrar kommittén å ett annat ställe, »finnes vid besättandet af sådana tjänster, där verksamheten är af öfvervägande praktisk art, endast *en* berättigad befordringsgrund, nämligen den praktiska dugligheten, allt under förutsättning, att den teoretiska kompetens, som i hvarje fall kan anses behöflig, är för handen» (s. 231). I samband härmed uttalar kommittén som sin »allmänna uppfattning, att fordringarna på allmänbildning ej få sättas högre än nödigt är, på det att större utrymme må kunna lämnas åt fackbildningen. — — — De förhållanden, under hvilka vi lefva», tillägger den, »göra det till en oafvislig plikt att tillse, det tid och kraft och penningar icke i onödan förspillas. Det kan då vara skäl att till allvarlig ompröfning upptaga den frågan, huruvida icke den lärdomsutstyrsel, i hvilken man understundom älskar att kläda våra ynglingar, i många fall kan anses som en öfverflödig utgiftspost, hvilken utan men kan indragas» (ss. 231, 232).

I öfverensstämmelse med dessa högst förträffliga grundsatser medgifver kommittén redan i inledningen till sin undersökning om »kompetensens» förhållande till realskolexamen, att »frågan om de speciella fackinsikter och färdigheter, hvilka för inträde på en viss lefnadsbana äro erforderliga, i första hand bör komma under de myndigheters bepröfvande, under hvilka dithörande tjänster lyda» (s. 213). Om denna riktiga åsikt tillämpades, blefve naturliga

gången af frågans lösning denna: först ordnades skolan (realskolan liksom folkskolan) efter lärjungarnes mottaglighet och det allmänt medborgerliga lifvets kraf, och sedan detta vore gjordt, hade vederbörande på olika verksamhetsområden att hvar för sig pröfva, till hvilket stadium af de allmänna skolorna »kompetensen» för under dem hörande tjänstebefattningar, elevkurser samt lägre och högre fackskolor m. m. borde anknyta sig, i hvilken utsträckning anknytningen lämpligen läte sig verkställa och i hvilka ämnen skärpningar kunde erfordras eller lindringar utan olägenhet medgifvas. På ett område kunde man t. ex. ansluta sina fordringar till egentliga folkskolans kurs, på ett annat till femte realkoleklassens, på ett tredje till första eller andra gymnasieringens, på ett fjärde till studentexamen o. s. v. På somliga håll skulle man säkerligen kräfva insikter i ett flertal ämnen, på andra i ett fåtal, på ännu andra kvalificerade betyg i vissa ämnen eller ämnesgrupper eller någon längre eller kortare tids personlig erfarenhet på ifrågavarande arbetsfält eller dylikt. Det kompetenssystem, som sålunda uppstode, komme måhända att sakna utvärtes »enhetlighet» och skulle utan tvifvel på mången betraktare göra ett tämligen »brokigt» intryck. Men det ägde den förtjänsten, att dess bestämmelser vore noga afpassade efter lifvets mångskiftande behof, att detta är väl ändå alla kompetensbestämmelsers egentliga mening.

Läroverkskommittén har med afseende på »kompetensen» liksom i så många andra stycken icke dragit konsekvensen ur sina allmänna principer. Genom hela dess behandling af kompetensspörsmålet går som en röd tråd en ifrig sträfvan att göra den till sjätte klassen förlagda realskolexamen till kompetensgrund och kompetenskraf på så många områden som möjligt.

Motivet för denna sträfvan är lätt att fatta samt af kommittén och af departementschefen äfven tydligen angifvet. Samlandet af största möjliga »kompetens» på realskolexamen är nödvändigt för att skaffa den nya sjätte klassen nog anseende och dragningskraft och göra den besökt. »Huruvida realskolexamen skall komma att motsvara det med densamma åsyftade ändamålet, nämligen att bli en samlingspunkt för de lärjungar, som under andra förhållanden mer eller mindre planlöst skulle ha afgått från läroverkens mellanklasser, torde», säger departementschefen, »till ej ringa grad bli beroende på de rättigheter och förmåner, som med denna examen varda förbundna. Ju flera utsikter till framtida bärning och utkomst real-

skolexamen kan erbjuda, desto större dragningskraft kommer den att på den studerande ungdomen utöfva» (propositionen s. 112). Utan att dessa »rättigheter och förmåner» anknötes vid nämnda examen skulle det enligt kommitténs mening blifva mycket svårt, att ej säga omöjligt för den nya sjätte klassen att erhålla tillräckligt lärjungeantal. »Omöjligheten att utan särskild kompetens konkurrera med det bestående, som varit en viktig orsak till den praktiska afslutningsklassens vid Nya elementarskolan ringa framgång, har utan tvifvel», yttrar kommittén, »äfvén varit en af anledningarna därtill, att den i Norge år 1869 upprättade, med gymnasiets första årsklass parallella praktiska realskolan aldrig visat någon nämnvärd lifskraft» (s. 66). Kommittén medgifver visserligen, att endast ett ringa fåtal af de från realskolan utgående skulle söka tillträde till de statstjänster samt offentliga eller under offentlig kontroll ställda fackskolor, för hvilka »kompetensen» egentligen vore fastställd, men äfvén på alla öfriga lärjungar beräknas kompetensförmånerna komma att utöfva tillräckligt stark dragningskraft för att hålla dem kvar till sjätte klassen. »Ty den officiella värdering, som genom kompetensbestämmelserna åsättes examen, skall», säger kommittén, »gifver åt densamma högre kurs i den allmänna uppfattningen, så att den äfvén vid enskild anställning blir betraktad som en viktig merit. Det är», tillägger den, »bland annat på grund af detta förhållande, som kompetensfrågans lösning kommer att utöfva en icke oväsentlig inverkan på den föreslagna realskolans framtida utveckling» (s. 235). Om möjligt ännu klarare uttrycker en af reservanterna, professor Ernst Carlson, kommitténs uppfattning om »kompetensens» afgörande betydelse för sjätte realskoleklassens existens, då han yttrar: »Erfarenheten lärer ock komma att visa, att läroverkens lärjungar med ganska stor begärlighet skola omfatta tillfället att genom aflagd realskoleexamen vinna en för deras fortkomst i det praktiska lifvet viktig hallstämpel af allmänbildning» (s. 709).

Med denna uppfattning om nödvändigheten af att utrusta de från sjätte realklassen afgående med största möjliga förmåner är det mindre underligt, att kommittén med sådan energi söker häfda, att realskoleexamen skall »anses utgöra en lämplig förberedelse och sålunda kunna uppställas som kompetensfordran» för en hel rad af fackskolor och yrken (s. 213).

I den långa lista, som kommittén för detta ändamål uppsatt, måste emellertid högst betydliga reduktioner företagas. Till en

början böra från densamma strykas följande trenne fall, där kommittén, utan att våga framkasta något bestämdt förslag, dock till förmån för realskolexamen tänkt sig möjligheten af en sänkning i nu gällande teoretiska kunskapsfordringar (ss. 225, 234):

1. *Fackskolorna för officerarnes, tillhörande armén, speciella utbildning.*

2. *Fackskolorna för veterinärernas speciella utbildning.*

3. *Högre lärarinneseminariet.*

Antydningarna om ett samband mellan realskolexamen och dessa undervisningsanstalter hafva i den kungl. propositionen blifvit med fullständig tystnad förbigångna.

För följande fackskolor har kommittén bestämdt yrkat realskolexamens godkännande såsom kompetens:

4. *Tandläkareinstitutet.*

5. *Farmaceutiska institutet.*

6. *Gymnastiska centralinstitutet (kvinnliga kursen).*

7. *Sjökrigsskolan.*

Då emellertid vederbörande myndigheter afstyrkt dessa yrkanden, har departementschefen förklarat sig »för närvarande ej böra uttala någon bestämd mening i berörda frågor», hvadan förslagen härom torde få anses förfallna (propositionen s. 114).

Allt ifrån början har generaltullstyrelsen motsatt sig realskolexamens godkännande såsom kompetens för inträde vid

8. *Tullverket.*

Departementschefen förklarar sig visserligen icke vara öfvertygad genom de af generaltullstyrelsen anförda skälen, men af de ord, han härom yttrar, synes framgå, att han dock icke mot styrelsens bestridande ämnar sökt utverka Kungl. Maj:ts bifall till kommitténs förslag i denna del (propositionen s. 115).

Utan att godkänna de anmärkningar, som åtskilliga myndigheter framställt mot kommitténs förslag, att realskolexamen skulle medföra rätt till inträde vid

9. *Folkskollärareseminariernas tredje klass,*

har departementschefen hänskjutit äfven den frågan till framtiden, detta så mycket hellre, som han har för afsikt att inom kort »föreslå åtgärders vidtagande i syfte att åvägabringa vissa ändringar i folkskoleseminariernas organisation» (propositionen s. 113).

Äfven sedan man afskilt nu uppräknade fackskolor och verksamhetsområden, återstå en hel del, för hvilka realskolexamen

enligt departementschefens mening skulle få betydelse (propositionen ss. 113, 114).

Sålunda anser han nämnda examen böra

a) under vissa villkor i en del fall bli en lämplig inträdesfordran vid:

*Teckningslärarekursen,
Skogsinstitutets lägre kurs,
Landtbruksinstitutet,
Tekniska elementarskolorna,
Postelevkursen,
Telegrafelevkursen;*

b) under vissa villkor medföra rätt till inträde vid:

*Falu bergsskolas högre afdelning,
Filipstads bergselementarskolas högre afdelning;*

c) medföra rätt till inträde vid:

*Handelsinstitutet,
Yrnesskolorna vid Tekniska skolan i Stockholm;*

d) berättiga till anställning som:

*Landskontorist,
Landskanslist,
Länsman,
Riksbankstjänsteman,
Järnvägstjänsteman,
Kvinnligt biträde vid postsparbanken;*

e) göras till ett villkor för anställning som:

*Teckningslärare vid allmänna läroverken,
Musiklärare vid allmänna läroverken.*

På några få punkter innebär detta förslag en sänkning af de nuvarande kompetenskrafven, på flera en väsentlig stegring, på ännu flera en stegring i fråga om de allmänna skolkunskaperna och en sänkning i de speciella förutsättningarna för det valda yrket.

Uppmärksammas bör ock, att endast för ett fåtal af nu uppräknade fackskolor och anställningar vederbörande myndigheter förklarar realskolexamen i och för sig utgöra en både behöflig och tillräcklig teoretisk kompetens. Detta synes i själfva verket gälla endast *teckningslärarekursen* och *skogsinstitutets lägre kurs* samt anställning vid *järnvägen*. Beträffande de öfriga hafva bland annat följande anmärkningar blifvit uttalade:

Landbruksinstitutet: att en afslutningskurs på läroverkets mellanstadium alls icke skulle få någon användning, vare sig den anordnades i en särskild praktisk afslutningsklass eller i nedre sjätte klassen (Alnarp; »Yttrande i läroverksfrågan» s. 16), att fordringarna icke kunna sänkas i geometri och algebra, botanik och zoologi samt att större kunskaper vore önskvärda i fysik, kemi och geologi (Ultuna; »Yttrande i läroverksfrågan» s. 16);

Tekniska elementarskolorna: att man helst önskar högre insikter i matematik och teckning samt på inga villkor vill godkänna realskolexamen som kompetens, så vida därvid ej erhållits minst godkända insikter i matematik (sammanfattningen ss. 25, 26);

Postelekursen: att realskolexamen må berättiga till inträde endast under förutsättning dels att i nämnda examen erhållits vitsord om minst godkända insikter i modersmålet, tyska och franska samt geografi och matematik, dels ock att efter examens afläggande jämväl någon tid ägnats åt praktisk postal verksamhet (Generalpoststyrelsen; sammanfattningen s. 28);

Telegraflevkursen: att realskolexamen såsom kompetens för tillträde måste vara så kvalificerad, att åtminstone betyget godkänd erhållits i tyska, engelska och franska samt i modersmålet, matematik, geografi och naturlära (Telegrafstyrelsen; sammanfattningen s. 28);

De lägre bergsskolorna: att realskolexamen icke utan komplettering i matematik (sex böcker Euklides, algebraiska ekvationer af första och andra graden) bör medföra kompetens till inträde (Fullmäktige i Järnkontoret och Bruks-Societeten; sammanfattningen ss. 26, 27);

Handelsinstitutet: att realskolexamen blefve en för hög inträdesfordran och att dess fastställande som sådan komme att på ett betänkligt sätt försena den unge handelsadeptens utträde i det praktiska lifvet (Institutens föreståndare; »Yttrande i läroverksfrågan» ss. 16, betänkandet s. 216);

Byggnadsyrkesskolan och maskinyrkesskolan vid Tekniska skolan i Stockholm: att lärjungarne endast i undantagsfall komma från allmänna läroverken och i regel hafva högre ålder samt hufvudsakligen behöfva insikter i matematik och teckning samt yrkesvana (»Yttrande i läroverksfrågan» ss. 149, 150);

Landsstaten: att det redan nu ofta är svårt att få sökande till befattningarna som landskontorist, landskanslist och länsman, enär de ännu äro allt för svagt aflönade; att realskolexamens uppställande som kompetens skulle komma att försvåra eller omöjliggöra täflan om dessa befattningar för dem, som på annat sätt, exempelvis vid folkhögskolor, underbefälsskolor och enskilda läroverk eller genom självstudium förvärfvat för ändamålet nödig allmänbildning; att samma examen ingalunda bör göras till villkor för ifrågavarande tjänster, enär erfarenheten gifvit vid handen, att dessa på ett fullt tillfredsställande sätt kunnat skötas af unga män, som aflagt väsentligen lägre kunskapsprof, samt att man på grund häraf kunde om kommitténs förslag uttala det omdömet, att det visserligen vore »afsedt att sänka fordringarna men ägnadt att i stället skrufva upp dem» (Konungens Befallningshafvande i en mängd län; sammanfattningen ss. 33—36);

Riksbanken: att den som skall kunna antagas till extra ordinarie tjänsteman måste visa, att han efter afläggandet af realskolexamen antingen genom studier vid handelsinstitut eller bokhålleriskola eller på annat lämpligt sätt utbildat sig för bankverksamheten (Fullmäktige i riksbanken; sammanfattningen s. 36).

Den så kallade tremannakommittén har efter en granskning af frågan om de rättigheter, som skulle åtfölja afgangsexamen från en ny sjätte läroverksklass, fällt det skarpa omdömet, att den därvid blifvit »ovillkorligen ledd att tänka på ett dåligt mynt, som skall beläggas med tvångskurs» (Yttrande i läroverksfrågan» s. 15). I det utlåtande, som chefen för Sjökrigsskolan afgifvit, betecknar han läroverkskommitténs utredning af kompetensspörsmålet som »ett försök att leda i bevis en förutfattad åsikt, ett medel att nå ett på förhand uppsatt mål, nämligen ådagaläggandet af realskolexamens nytta och lämplighet för en mångfald uppgifter, dess märkeliga anpassningsförmåga, långt mer det än en objektiv undersökning af på det föreliggande spörsmålet inverkan de sakförhållanden». Trots alla bemödanden visa de uttalanden från auktoritativt håll, som redan nu föreligga, att om i framtiden ett kompetenssystem skall byggas på »realskolexamens» grund, så måste äfven *dess* bestämmelser, när de nämligen betraktas ur uniformitetssynpunkt, blifva »sådana, att de gifva intrycket af ett brokigt virrvarr» (jämför betänkandet s. 221). Det skulle i afseende härå icke i nämnvärd grad utmärka sig framför ett kompetenssystem byggdt på en realskolexamen, som vore förlagd till *femte* klassen. Det senare ägde i alla händelser det företrädet, att detsamma på det närmaste anslöte sig till bestående förhållanden och sålunda vore till sina verkningar för såväl staten som de enskilda fullt öfverskådligt.

En omständighet, som i hög grad försvårar, ja omöjliggör ett rätt bedömande af föreliggande kompetensfråga, är den, att man hvarken med ledning af läroverkskommitténs betänkande eller departementschefens anförande kan bilda sig en klar föreställning om huru »kompetensen» för olika fackskolor och befattningar egentligen tänkes anknuten till realskolexamen. Vid noggrann genomläsning af propositionen finner man visserligen, att uttrycken växla, så att det ibland heter: »bli lämplig inträdesfordran vid» och »göras till villkor för», ibland åter: »medföra rätt till» och »berättiga till anställning som». Men då ingen antydning lämnas om dessa uttrycks olika innebörd och då läroverkskommittén synes fullständigt identi-

fiera dem med hvarandra (»kan anses utgöra en lämplig förberedelse och *sålunda* kunna uppställas som kompetensfordran»; betänkandet s. 213), har man svårt att i dem inlägga bestämdt skiljaktiga betydelser, hvilket de myndigheter, som yttrat sig i frågan, ej heller gjort. Af ett par enstaka yttranden finner man visserligen, att hvarken läroverkskommittén eller departementschefen önskat realskolexamens fastställande som ett för alla och under alla omständigheter *absolut* oeftergifligt kompetensvillkor (betänkandet s. 226, propositionen ss. 115, 116). Möjligen är meningen den, att särskild inträdespröfning eller tjänsteexamen eller till och med dispens skulle kunna beviljas sådana personer, som icke genomgått den sexklassiga realskolan, och att det är genom öppnande af dylika utvägar, man anser sig kunna hindra uppkomsten af ett »nytt examensmonopol», som »till förfång för andra bildningsanstalter» skulle »på ett konstladt och obehörigt sätt» gynna de allmänna läroverkens lärjungar.

Vi kunna ty värr icke dela denna uppfattning. Realskolexamen komme, såsom läroverkskommittén och departementschefen sammanstående betona, att få sin största betydelse däri, att den, i sin egenskap af uttryck för en »officiell värdering», erhöle kurs som merit i den ekonomiska täflingskampen och såsom en för fortkomsten i lifvet »viktig hallstämpel» (betänkandet ss. 235, 709, propositionen ss. 112, 113). Sådant finge gifvetvis öfriga deltagare i samma täflingskamp underkasta sig, i fall det förhölle sig så, att för de utbildningskurser och lefnadsbanor, hvarom här är fråga, man i *verkligheten* borde fordra hvad som nu *formellt skulle komma* att fordras. Men så är ingalunda fallet. På en mängd verksamhetsområden äro de kunskaper och färdigheter, hvilkas inhämtande realskolexamen finge till ändamål att vitsorda, i flera afseenden *obehöfliga*. I alldeles särskild grad gäller detta om de två föreslagna obligatoriska främmande språken, hvilket ock blifvit af tvänne reservanter inom läroverkskommittén, professor Ernst Carlson och lektor Nils Höjer, på ett synnerligen öfvertygande sätt ådagalagdt (betänkandet ss. 709, 710, 783—785). Ett fasthållande af de uppskrufvade fordringar, kommittén i de flesta fall förordad, är *icke* motiveradt af behovet att öka den praktiska dugligheten utan har så godt som uteslutande till syfte »att genom höga skrankor minska konkurrensen» (s. 224). Vi kunna därför icke annat än i allo vidhålla vår i motionen n:o 181 uttalade åsikt, att realskolexamens obligatoriska tvåspråkighet samt dess förläggande så högt som till

en ny sjätte klass skulle innebära en stor orättvisa mot de många begäfningsarna inom folkets breda lager, hvilka icke ha råd att besöka realskolan, samt rikta ett svårt slag mot folkskolans utvidningar uppåt, hvilka just för närvarande befinna sig i en begynnande uppblomstring.

Jämte förslaget om allmänna läroverkets uppdelning i realskola och gymnasium innehåller läroverkspropositionen äfven ett annat, som gifver anledning till uppställande af följande fråga:

Måste småläroverken alldeles försvinna eller tvångsvis ombildas till sexklassiga samskolor?

I den kungl. läroverkspropositionen föreslås rörande de så kallade småläroverken,

1) att de treklassiga läroverken i Marstrand, Söderköping, Sölvesborg och Vimmerby, den tvåklassiga pedagogien i Nora och den enklassiga pedagogien i Simrishamn *indragas*;

2) att de femklassiga läroverken i Arboga, Norrtälje, Piteå och Vadstena, de treklassiga läroverken i Alingsås, Askersund, Falköping, Filipstad, Sala, Skellefteå, Strömstad, Trelleborg, Åmål, Ängelholm och Örnsköldsvik samt de tvåklassiga pedagogierna i Köping och Södertälje *ombildas till sexklassiga samskolor*, under förutsättning att vederbörande kommun åtager sig ej blott att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor utan äfven att till statsverket årligen inbetala ett belopp, motsvarande en tredjedel af den vid samskolan anställda lärarepersonalens begynnelselöner; samt

3) att, därest kommunalstyrelsen i någon af de i nästföregående moment nämnda samhällen icke före den 1 juli 1906 förklarar sig villig att ingå på de af staten erbjudna villkoren, läroverket i sådant samhälle *indrages*.

Mot den sålunda föreslagna indragningen eller tvångsombildningen hafva, såsom naturligt är, vederbörande samhällen på det lifligaste opponerat sig (sammanfattningen ss. 76—115).

En stor del af de skäl, som härvid blifvit mot propositionen andragna, äro af den art, att vi för vår del ej kunnat biträda dem. Enligt vår mening kan *intet* samhälle, vare sig stort eller litet, göra anspråk på ett med statsmedel underhållet läroverk såsom en det samma tillkommande *rätt*. Statsläroverkens förläggning bör bestämmas uteslutande ur lämplighetssynpunkt; att vissa samhällen därigenom komma att sakna en förmån, som andra erhålla, kan här-

vidlag icke tillmätas afgörande betydelse. Ställer man sig på en motsatt ståndpunkt, måste man komma till den uppfattningen, att *alla* rikets stads- och landskommuner borde erhålla allmänna läroverk och att om någon skillnad dem emellan skulle göras, staten borde särskildt understödja de ogynnsammast lottade, d. v. s. förlägga läroverken företrädesvis till de fattigaste och med samfärdsmedel minst utrustade orterna, en uppfattning som vederlägger sig själf.

Då vi sålunda betraktat småläroverksfrågan ur ren lämplighets-synpunkt, hafva vi emellertid icke kunnat, i likhet med läroverkskommittén och Kungl. Maj:t, finna dess rätta lösning i småläroverkens fullständiga försvinnande eller tvångsvis genomförda ombildning till sexklassiga samskolor.

I enlighet med den åskådning, som vi redan vid midten af 1880-talet uttalat med anledning af då föreliggande förslag angående småläroverkens ombildande till så kallade kommunalskolor och som vi upprepade gånger förfäktat inom Andra kammaren (1892 motion n:o 96, 1893 motion n:o 111, 1896 motion n:o 203 samt reservation till kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 4 ss. 37—61), anse vi, att de samhällen, hvilka nu äro begåfvade med småläroverk, böra genom bibehållet statsunderstöd sättas i stånd att så inrätta sitt skolväsende, att detsamma tillgodoser de lärjungars bildningsbehof, som vid 15—16 års ålder utgå i det praktiska lifvet. För nämnda åskådning hafva vi vid 1893 års riksdag vunnit statsutskottets förord och Andra kammarens godkännande, och vi hafva af allt hvad sedan dess förekommit icke funnit skäl frångå vår öfvertygelse, att en dylik lösning af småläroverksfrågan vore den för statsintresset förmånligaste, liksom den äfven i förhållande till vederbörande samhällen bäst tillgodosåge humanitetens och billighetens fordringar.

Med det läge, hvori småläroverksfrågan för närvarande befinner sig, synes det oss lämpligast, om Riksdagen låte de läroverk, hvilka nu hotas af indragning eller ombildning till samskolor, få behålla de resurser i afseende på lärarebefattningar, hvarmed de för närvarande äro genom statens försorg utrustade, under villkor, att de inrättades med den uppgiften för ögonen att föra sina lärjungar fram till en realskolexamen vid åldern 15—16 år, d. v. s. förlagd till ett stadium motsvarande femte läroverksklassen. För uppnående af detta mål kunde flera olika utvägar tänkas anlitate. Såsom

underlag för de med statsmedel underhållna klasserna kunde användas antingen kommunala eller privata förberedelseklasser eller ock de lägre klasserna af folkskolan på platsen. Såväl den så kallade tremannakommittén som ock läroverkskommittén hafva i sina utlåtanden förklarat det vara gagneligt, om genom *enstaka försök* kunde blifva på erfarenhetens väg utrönt, i hvilken mån nämnda klasser kunde begagnas såsom bottenskola för högre läroverksklasser än den första, och äfven Kungl. Maj:t har anslutit sig till denna tanke (»Yttrande i läroverksfrågan» ss. 73, 74, betänkandet s. 100, propositionen s. 108). Några antydningar om de tänkbara *motiv*, som skulle kunna bringa vederbörande kommunalmyndigheter på den idén att anställa dylika försök, hafva emellertid icke blifvit gifna. Lämnade man åter dessa kommunalmyndigheter tillfälle att söka få sin läroverksfråga löst på det af oss anvisade sättet, skulle nämnda tanke af sig själf inställa sig och ett på ojäfaktig erfarenhet grundadt omdöme rörande möjligheten af första läroverksklassens framtida indragning skulle då måhända kunna vinnas.

Hittills har man i denna fråga allt för ofta nöjt sig med teoretiska resonemanger. Icke mindre än tre gånger har den visserligen under senaste tjugu år varit föremål för officiell »utredning»: af 1882—1884 års läroverkskommitté, af 1898—1899 års så kallade tremannakommitté samt af 1899—1902 års läroverkskommitté. I den första fanns *en* folkskoleman, och han utvecklade i en utförlig reservation sin öfvertygelse, att första läroverksklassen med synnerlig fördel kunde indragas, men de öfriga ledamöterna, som saknade omedelbar personlig erfarenhet om folkskolan, kommo till en motsatt mening. I »tremannakommittén» och i den senaste läroverkskommittén, hvilka båda behandlat samma fråga, har *ingen* folkskoleman haft plats. Men hurudant resultatet måste blifva, då frågan om förhållandet mellan *tvänne* skolarter lämnas till »utredning» åt personer, som endast representera den *ena*, ligger i öppen dag. Huru skarpsinniga de än må vara och huru redligt de än må söka att se saken från olika sidor (och i det hänseendet förtjänar i synnerhet »tremannakommittén» allt erkännande), så kan det icke hjälpas, att både synpunkter och slutsatser under sådana omständigheter blifva i hög grad ensidiga. Att man inom läroverkskretsar och inom Första Kammaren skyggar tillbaka för att på en gång indraga första klassen vid samtliga allmänna läroverk, må vara i någon mån förklarligt. Men svårt är att inse, hvarför man ej skulle vilja låta de kommuner,

som sådant önskade, anställa *försök* med att i större eller mindre utsträckning använda »folkskolan såsom bottenskola».

Bereddes dem tillfälle härtill och det detta oakadt visade sig, att kommunalstyrelsen i ett samhälle, hvars läroverk nu hotas med indragning eller tvångsombildning, icke vore hugad att vidtaga åtgärder i ofvan antydd riktning, sade det sig själft, att ombildningen eller indragningen finge gå i verkställighet.

Måhända skall man mot den af oss förordade lösningen invända, att den nya läroverksorganisationens stränga »enhetlighet» därigenom skulle gå förlorad, enär man finge flera olika typer af realskolor: femklassiga, fyraklassiga och treklassiga, ja kanske till och med tvåklassiga. Härå svaras, att äfven med vårt förslag enhetligheten i *det väsentliga* vore fullt bevarad genom det för alla olika realskolor gemensamma *slutmålet*: realskolexamen. Att målet nås, är väl dock hufvudsaken; huruvida det nås på kortare eller längre väg, synes vara för staten tämligen likgiltigt. Har staten i det hänseendet något intresse, så ligger det väl snarast däruti, att man genom praktiska experiment finge utrönt, huru långt kommunerna kunna reda sig med egna resurser och på hvilket stadium nödvändigheten af fullständigt statsunderstöd för undervisningens uppehållande inträder.

Den norska »middelskolen», som i det skick den ägde under åren 1869—1896 utgjort hufvudmönstret för den nu föreslagna sexklassiga realskolan, är som bekant numera fyraklassig, men den kan ock efter vederbörande kommuns önskan organiseras som treklassig eller till och med som tvåklassig. I den möjlighet, som sålunda blifvit öppnad för olika typer att uppstå och utveckla sig, har man i Norge sett icke en olägenhet utan en fördel.

De ekonomiska skäl, som för ombildningen och indragningen blifvit anförda, synas oss ej särdeles talande. De sexklassiga samskolorna skulle visserligen för vederbörande kommuner blifva mycket betungande, men detta hindrar ingalunda, att de komme att ådraga äfven *statsverket* ansenliga kostnader. Icke ens indragningen af de sex småläroverken i Marstrand, Söderköping, Sölvesborg, Vimmerby, Nora och Simrishamn får betraktas som ren besparing, ty såväl af läroverkskommittén som af departementschefen anses de indragna statsanslagen böra till ej oväsentlig del ersättas genom statsbidrag till kommunala eller privata samskolor (betänkandet ss. 447, 454;

propositionen ss. 134, 151). Åtskilligt af hvad staten droge in med ena handen finge den alltså betala ut igen med den andra.

Det starkaste skälet för förslaget om vissa läroverks ombildning till samskolor ligger utan tvifvel däri, att samundervisningens stora grundsats därigenom blefve införd i våra statsskolor. Vi äro på grund af en inom folkskolan och dess öfverbyggnader vunnen erfarenhet lifligt förvissade om samundervisningens stora fördelar i uppfostringshänseende, men just därför hysa vi den uppfattningen, att densamma kan och bör bryta sig fram hufvudsakligen på öfvertygelsens väg och icke genom påtryckningsåtgärder af rent ekonomisk art påtvingas samhällen, hvilka misstro dess verkningar. Man kan måhända befara, att de experiment med samundervisningen, som måste anställas under så ogynnsamma omständigheter, snarare kunna blifva missledande än vägledande.

En särskild anledning att icke tvångsvis och enbart af ekonomiska skäl genomföra vissa läroverks omgestaltning till samskolor synes oss ligga däri, att en sådan åtgärd måste komma att utöfva en ödesdiger inverkan på våra flickskolor. Enligt hvad dessas representanter påvisat skulle den sexklassiga samskolan blifva en synnerligen farlig konkurrent till de fullkomligare typerna af flickläroverken och komma att stäcka den vackra och lofvande utveckling, hvori dessa undervisningsanstalter för närvarande befinna sig (se sammanfattningen ss. 69 o. följ.)

Vi tillåta oss alltså hemställa,

att Riksdagen, under förutsättning af realskol-examens förläggande till femte läroverksklassen, måtte medgifva,

a) att de femklassiga läroverken i Eksjö, Enköping, Eskilstuna, Göteborg: det västra och det östra, Karlshamn, Kristinehamn, Landskrona, Lidköping, Malmö, Mariestad, Oskarshamn, Sköfde, Stockholm: Jakobs, Katarina och Kungsholmens, Söderhamn och Uddevalla samt de treklassiga läroverken i Arvika och Varberg ombildas eller utvidgas till af staten bekostade realskolor för gossar;

b) att de femklassiga läroverken i Arboga, Norrtälje, Piteå och Vadstena, de treklassiga läro-

verken i Alingsås, Askersund, Falköping, Filipstad, Sala, Skellefteå, Strömstad, Trelleborg, Amål, Ängelholm och Örnsköldsvik samt de tvåklassiga pedagogerna i Köping och Södertälje *antingen, efter vederbörande kommunalstyrelses val, ombildas till femklassiga samskolor, under förutsättning att vederbörande kommun åtager sig ej blott att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor utan äfven att till statsverket årligen inbetala ett belopp, motsvarande en tredjedel af den vid samskolan anställda lärarepersonalens begynnelselöner, eller ock behålla det antal af staten bekostade lärarebefattningar, hvarmed de nu äro utrustade, under villkor att de genom bidrag från vederbörande kommun sättas i stånd att förbereda sina lärjungar till afläggande af realskolexamen samt att kommunen åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor;*

c) att de treklassiga läroverken i Marstrand, Söderköping, Sölvesborg och Vimmerby, den tvåklassiga pedagogien i Nora och den enklassiga pedagogien i Simrishamn *likaledes behålla det antal af staten bekostade lärarebefattningar, hvarmed de nu äro utrustade, under i slutet af nästföregående moment angifna villkor;*

d) att, därest kommunalstyrelsen i någon af de i nästföregående två moment nämnda samhällen icke före den 1 juli 1906 förklarar sig villig att ingå på de af staten erbjudna villkoren, läroverket i sådant samhälle indrages.

Stockholm den 18 mars 1904.

Fridtjuv Berg.

Emil Hammarlund.